

D
e
t
s

U
d
ø
v
e
r
e

U
d
v
i
k
l
i
n
g

O
g

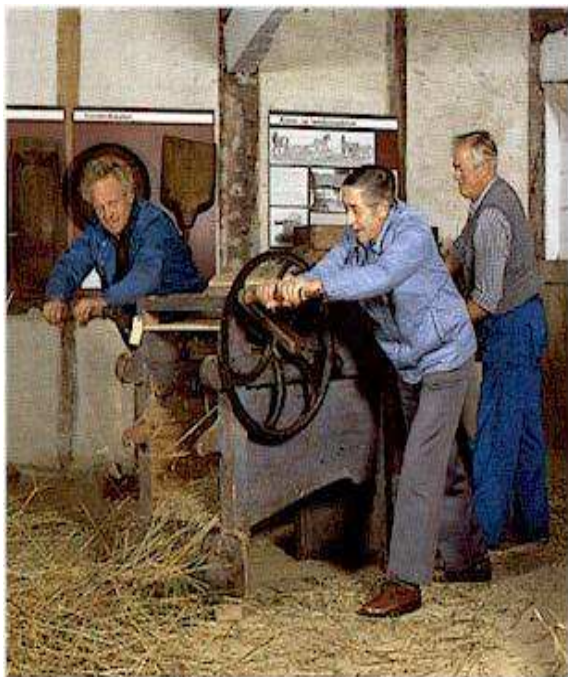
**Landbruget
1850**

i
n
d
f
i
l
Y
d
e
l
s
e

P
å

L
o
k
a
l
s
a
m
f
u
n
d
e
t

**Skamstrup
2008**

November 2011

Forord

Landbruget har i århundreder været grundlaget for det danske samfund. Det er naturligvis også tilfældet for Skamstrup, i hvert fald indtil 1950-1960'erne. Da jeg første gang stiftede nærmere bekendtskab med Skamstrup i 1972 var der stadig livlig landbrugsaktivitet på selvejede bøndergårde og husmandssteder, selvom der også var tydelige tegn på ændringer. Stigende mekanisering i landbruget og bedre lønnede job i industrien betød rationaliseringer og gradvis affolkning i landbruget.

Mølledrift og mejeri var afviklet, men der var dog stadig i 1972 et grundlag i Skamstrup for grovvarehandel, to købmænd, slagter, smed, frisør, bageri i form af brødfabrik, forsamlingshus, foreningsliv og menighedsarbejde.

Dette temahæfte forsøger at beskrive det landbrug, der gennem tiderne var omdrejningen for det økonomiske og sociale virke i Skamstrup. Vi har forsøgt at beskrive historien og forløbet, som landbrugets udøvere har oplevet det i form af det liv, der eksisterede på gårdene, udviklingen gennem tiderne og det præg, landbruget satte på lokalsamfundet.

Mange, hovedsagelig ældre personer, der gennem en menneskealder, eller mere, har haft tilknytning til landbrug i Skamstrup og omegn, har bidraget til dette hæfte. Det betyder i mange tilfælde en personlig oplevet historie, der går så langt tilbage som til 1920. Billeder og dokumenter, som de nulevende personer har fundet frem bringer os i nogle tilfælde så langt tilbage, som til midten af 1800 tallet.

Det er med stor ydmyghed og tak til alle, at jeg har haft fornøjelsen med at bearbejde det indkomne materiale i form af tekst og billeder, der nu er tilgængeligt for alle i "Landsbyskolen", der drives af Foreningen Skamstrup og Omegn.

*Jens Christensen
November 2011*

Indhold

Forord	2
Rammerne for landbrugsudviklingen i Danmark	5
Særlige træk ved landbrugsudviklingen i Skamstrup	13
Gårdene i – og omkring Skamstrup	16
-Voldgården	31
-Møllegården	31
-Hjørnegården	33
-Egekærgård og Knøsen	34
-Østergård	37
-Perlen	44
-Vinsøgård	
En forpagter kommer til Skamstrup - Præstegården	46
En landarbejders liv	49
Mekanisering af landbruget	54
Landhusmoderens rolle i livet på landet	58
Uddannelse af landbrugets udøvere	64
Landbruget fremover	68
Relevant litteratur:	

- Danske Slotte og Herregårde, Anden udgave, Bind 3- Nordvestsjælland. Hassings Forlag, København 1964
- Hansen, Kjeld: Det tabte land. Gads forlag, 2008
- Kjærgaard, Thorkild: Den danske Revolution 1500-1800 – en økohistorisk tolkning – 2. udgave. Gyldendal 1996
- Mørch, Søren: Den ny Danmarks historie 1880-1960. Gyldendal 1991.
- Ravnkilde, Knud: From fettered to Free – The Farmer in Denmark's History. Danish Language Services, October 1989
- Schousboe, Karen: En fæstebondes liv. Landbohistorisk Selskab, 1983.
- Svendsen, Gunnar Lind Haase: Historien anskuet som et kapitalmarked – Selvorganiseringen i de danske landdistrikter 1800-1900. Fortid og Nutid marts 2001, s. 23-51

Skriftlige og/eller mundtlige bidrag fra:

- Oluf B. Jensen
- Peter Treschow
- Ruth Sørensen
- Tage og Rigmor Frederiksen
- Knud Nielsen
- Erik Skovgaard Kristensen
- Ida Andersen
- Rikke Møller og Anders Christensen
- Jens Falster-Hansen
- Ida Jørgensen
- Annelise og Bent Petersen
- Henrik Gelting
- Knud Holmegaard
- Ib Forman
- Svend Willy Henriksen
- Inge Skovgaard Kristensen
- Jette Bach
- Valborg Petersen
- Katrine Holmegaard
- Ida Andersen
- Inger Jensen
- Minna Jensen
- Henning Bach
- Niels Frimann Petersen
- Søren Skovgaard Kristensen
- Lars Arleth
- Jeppe Olesen

Rammerne for landbrugsudviklingen i Danmark

Der har været landbrug i Danmark i ca. 5000 år, men en egentlig landbrugsudvikling startede for omkring 1000 år siden. Det er dog de seneste 200-250 år, der især er grundlaget for moderne dansk landbrug.

Omkring 1350 eksporterede Danmark flere heste og mere kvæg end noget andet land i Europa. De efterfølgende 400 år var ikke en bemærkelsesværdig landbrugsperiode. Efter den sorte død (pesten) i 1349/50 overtog kronen tusindvis af affolkede landbrug. Resultatet var godsejer/adelsvælde, tab af selveje, hoveri, feudalisme og stavnsbånd.

Da Christian den fjerde blev konge i 1588 var Danmark i en særdeles god naturmæssig tilstand efter en omfattende økologisk genopretning i 14- og 1500-tallet. Cirka en fjerdedel af landet var dækket af skov. Der var store jagtdyr – ulve, vildsvin og krondyr og landbruget blomstrede.

Den økologiske krise i de næste 150 år skyldtes især to faktorer: 1) befolkningstilvæksten og 2) opbygning af den moderne magt – og skattestat i 16- og 1700-tallet. Omkring 1650 boede der ca. 550.000 mennesker i det der svarer til det nuværende Danmark – lige godt halvdelen af det antal der var i år 1300 før den sorte død. I år 1800 var der godt 925.000.

Siden Christian den fjerdes tid var ressourceforbruget fordoblet p.gr. af de to nævnte faktorer. Statens prestigebyggeri med brug af tømmer og brændte mursten, oplysning af fyrtårne med træ og bygning og vedligehold af flåden og forbrug af træ i hæren, medførte at skovarealet faldt fra 25% til 8-10%.

Udover en omfattende kontrol af ressourcer og deres anvendelse, begyndte statsmagten i 1600-tallet at opkræve skatter til de offentlige forpligtelser, hvoraf militæret krævede to trediedele af statsbudgettet. Landbruget oplevede en fordobling af skatten mellem 1663 og 1720. Det fremprovokede forøget produktion og yderlig skovrydning for at give plads til korndyrkning. Konsekvensen var omfattende erosion, sandfygning og vigende gødningskraft.

Resultatet af befolkningstilvæksten og statsmagtens ressourceforbrug og skatteopkrævning førte til en omfattende økologisk krise i første halvdel af 1700-tallet. Mangel på træ medførte brug af grønsvær, tørrede kokasser og andet biomateriale til brændsel. Resultatet var færre værdifulde næringsstoffer til landbruget.

Man magtede dog at iværksætte en økologisk revolution, der omfattede:

- Indvinding af nyt land
- Afvanding ved gravning af åer og grøfter

- Kalkning og mergling, der påbegyndtes i midten af 1700-tallet¹. Det medførte en væsentlig bedre udnyttelse af jordens næringsstoffer, hvor kvælstof blev den begrænsende faktor.
- Indførsel af stenkul til fyrtårne og brænsel og jern til redskaber og brændeovne/komfurer/kakkelovne, frigjorde staldgødning i større mængder. Også tang blev i vidt omfang brugt som kvælstofgødning (indeholder også andre plantenæringsstoffer).

Det store bidrag til kvælstofgødskning var indførelsen af kløver, med en stadig stigende udbredelse fra 1732 – 1805. Man vurderede den biologiske kvæstoftilførsel fra kløver til omkring 60-100 kg N/ha.

I forbindelse med udskiftning og udflytning blev der etableret læhegn og stengærder, der medførte en yderlig forbedring af dyrkningsbetingelserne.

På den politiske front var forordningen af 13. maj 1776 og lov om fællesskabets ophævelse starten på den store udskiftning og udflytning² fra landsbyerne. Inden 1800 var hovedparten af de danske landbrug udskiftet og talrige udflytninger havde udtyndet landsbyens tætte fællesskab. I 1813 var tre fjerdele af alt landbrugsjord samlet og indhegnet.

Betydningsfulde forordninger og love var:

- Selvejerlovgivning 1769
- Udskiftningslovene 1776-1781
- Stavnbandets ophævelse 1788
- Hoverilovgivning 1799
- Fredskovsloven 1805
- Landsbyskoleloven 1814

Den lov man oftest refererer til i landbosammenhænge er stavnsbandets ophævelse. Flere forordninger og love gik forud og der var favorable økonomiske betingelser for landbrugsproduktion og et forøget folkeligt pres for reformer, men den politiske vilje manglede med Høeg-Guldberg som statsminister. Det lykkedes den unge kronprins Frederik at udskifte Høeg-Guldberg med A.P. Bernstoff som statsminister og Christian Reventlow som den ansvarlige for landbrug. En landbokommision blev udpeget med Reventlow som formand og Colbjørnsen som sekretær. Mange medlemmer i kommissionen var modstandere af reformer, specielt ophævelse af stavnsbandet. Men Reventlow og Colbjørnsen var for

¹ I 1772 opgjorde man at 1 t.l. (5516 m²) skulle bruge 173 læs mergel á 3 skippund (ca. 83 t. mergel). En bondekarl skulle klare at læsse 30 læs og sprede 5 t. på en arbejdsdag.

² Udskiftning betød at mange små jordlodder spredt over et stort areal, men tilhørende en ejendom i landsbyen, blev samlet i større enheder og senere indhegnet. Udflytning betød at ejendommen flyttede fra landsbyen ud til det samlede jordtilliggende, ofte med bygninger midt i stykket.

stærke til at gå imod. Den ene forordning efter den anden forbedrede forholdene på landet og endelig 20. juni 1788 kom den forordning, der ophævede stavnsbåndet og den hidtil gældende og omfattende diskrimination fra by til land.

Der var i første omfang ikke overstrømmende glæde hos bønderne. De fysiske overgreb var blevet forbudt, men det daglige liv forblev næsten uforandret. Reformen fortsatte både i by og på landet. I 1791 blev de juridiske og administrative funktioner overtaget af sogneembedsmænd fra godsejerne og adelen, og et revideret retssystem blev etableret.

En anden vigtig ændring var indførelsen, på regeringsinitiativ, af kreditsystemet for fast ejendom. Det betød at bønderne kunne låne tre fjerdedele af købssummen ved overtagelse af en ejendom. Det var der stort behov for, da jordpriserne tredobledes fra 1700 – 1750 og tredoblede igen fra 1750 – 1800.

Mange mener at disse love var årsagen til de store ændringer på landet. Andre mener, måske mere korrekt, at disse love og forordninger var et resultat af den økologiske revolution – og ikke dens årsag.

Hvorom alting er, den økologiske revolution og det ovenfor anførte lovkompleks tilsammen var det solide grundlag hvorpå det moderne landbrug udviklede sig i 1800 tallet.

Betydningen af landboreformer, selveje, udskiftning og udflytning har måske ofte været stærkt overdrevet. Spekulative jordpriser, stor transport ved spredning af gårde, selveje, tab af fællesskab m.m har måske i 150 år været nyttigt for landbruget og Danmark som helhed. Men hvad med idag?

I første halvdel af 1800-tallet var godserne de førende i afprøvning af nye dyrkningssystemer og landbrugsredskaber.

Stigende priser fra 1830 medførte 40 års uafbrudt forøgelse af Danmarks landbrugseksport, som var grundlaget for hele landets forvandling. Bøndernes overskud steg med 60% og produktionen med 25%. I 1840 var Storbritanien den største kunde med omkring 50%-hovedsagelig korn. Sverige og Tyskland stod for hver en fjerdedel. En sidegevinst var en forøgelse af handelsflåden med 12 gange fra 1835 til 1880.

Krigen i 1864 gav anledning til massiv indvinding af nyt landbrugsland fra heder, søer og moser - hovedsagelig gennem det Danske Hedeselskab. En sådan indvinding har strakt sig til 1960'erne og har i betydelig grad ændret det danske landskab.

De gode år for landbruget sluttede brat i slutningen af 1870'erne, da billige og gode transportmuligheder bragte store mængder korn fra USA og Sydrusland til Europa. Det medførte prisfald på 30%. Planteproduktionen udgjorde i 1875 26% af værdien af den samlede landbrugsproduktion. I 1900 kun 9%.

I samme periode steg den eksporterede del af landbrugsproduktionen fra en trediedel til halvdelen. Antallet af heste steg til 535.000; malkekvæg fordobledes til 2.2 millioner med fordoblet mælkeydelse og en smørfedt forøgelse fra 31 – 119 kg/ko/år. Takket være eksporten til Storbritanien steg antal svin fra 300.000 til 1.5 millioner, overvejende med henblik på baconproduktion.

Tre hjørnesteene i dansk landbrugsudvikling fra midten af 1800-tallet var 1) uddannelse (almen dannelse), 2) rådgivning (konsulenttjeneste) og, 3) andelsbevægelsen.

Fra midten af århundredet var bønderne motiveret til at tage hold om deres egen dannelse (kultur, undervisning og foreningsliv), hvilket betød en meget hurtig ændring af landbolivet. Grundtviganismen, en kirkelig bevægelse, der udsprang af Grundtvigs ideer om det levende sprog og folk. Han havde i 1830 opfordret til at ungdommen skulle vækkes nationalt for at styrke danskheden. I den ånd stod Grundtvig bag den folkelige undervisning på højskolerne. Den første folkehøjskole (Rødding) åbnede i 1844. Allerede i 1880 var der 65 skoler, som regel etableret med lokal opbakning og med i alt 4000 elever, hvoraf tre fjerdedele var bondesønner og - døtre. Omkring halvdelen af undervisningen var almen dannelse, baseret i dansk, historie, religion og litteratur. Musiske fag og gymnastik udgjorde omkring 10%. I den resterende tid (ca. 40%) blev eleverne undervist i regning, bogføring og landbrugsfag.

Landbrugsskolerne overtog mange af højskolernes principper, men var som navnet antyder langt mere erhvervsorienteret, dog stadig med undervisning i enkelte typiske højskolefag. Næsgaard Agerbrugsskole er Danmarks ældste, oprettet i 1799. Det var dengang, og indtil den for et par år siden måtte opgive, "det store landbrugs" skole. Lyngby Landboskole var den ældste af de traditionelle landbrugsskoler. Den er nu placeret på den tredje lokalitet siden dens oprettelse i 1862. Dalum Landbrugs-og mejeriskole blev oprettet i 1886 i de bygninger der siden 1862 havde huset Kristian Kolds højskole.

Mange steder var det en hel egn, der stod bag en landbrugsskole, men mange har nu måttet dreje nøglen om p.gr. af mangel på elever.

Som på andre områder ønskede husmændene deres egne husmandsskoler, der fungerede på samme måde som landbrugsskolerne.

Mange unge piger på landet tog på husholdningsskole for at ruste sig til rollen som husmoder og leder af landbohemmet.

Samtidig, eller lidt senere, med denne udvikling begyndte bønderne at bygge forsamlingshuse, til dels med samme formål som for højskolerne (oplysning og fremskridt). Omkring år 1900 var der mere end 1000 forsamlingshuse i Danmark.

Længe før start af andelsbevægelsen havde man stiftet fremskridtsvenlige landboorganisationer med henblik på at formidle forbedrede landbrugsmetoder. De første organisationer blev startet og ledet af progressive storbønder og godsejere. Men fra 1830erne begyndte bønderne at styre organisationerne. I 1850 var der 25 landboforeninger og tyve år senere var antallet tredoblet. Ved århundredskiftet var der 102 lokale foreninger med 60.000 medlemmer, der omfattede næsten alle mellemstore landbrug i landet. Foreningernes hovedformål var at bringe undervisning ud i marken gennem det vi kalder konsulenttjeneste. Rådgivningstjenesten startede med forbedret husdyravl, foredrag, diskussioner og dyrskuer. På det grundlag startede de første kvægavlsforeninger og kort efter startede mark-, gødnings- og sædskifte forsøg m.m.

Den første rådgiver var hyret af Landhusholdningselskabet i 1860 til at forbedre mælkeproduktionen. Også landboforeningerne fokuserede i starten på mælkeproduktion med 31 rådgivere i 1890. Som noget meget væsentligt var rådgiverne (konsulenterne) fra starten ansat af- og direkte ansvarlig overfor landboforeningen. Staten havde ingen indflydelse på ansættelsesforholdet, selvom Staten i starten betalte næsten alle omkostningerne ved konsulenttjenesten. Gennem mere end 100 år er denne finansiering stort set gradvist afviklet, så der idag er fuld brugerbetaling ved landbrugets konsulenttjeneste.

Dette ansættelsesforhold og den kombinerede praktiske og teoretiske uddannelse af landbrugskonsulenterne, medførte et godt personligt forhold mellem rådgiver og landmand, da de i vidt omfang "talte samme sprog".

Hvad angår husmændene var de fleste oprindelig landarbejdere med et meget beskedent hus uden jord. De var længe at betragte som en arbejdskraftreserve for de større landbrug og godser. Senere fik de lidt jord så man kunne holde en ko og dyrke en smule kartofler og grønsager til eget forbrug. Men godsejernes mening var at husmændene skulle være tilstrækkelig rige til at få dem til at arbejde godt, men tilstrækkelig fattige til at vedblive med at være flittige.

Andelsbevægelsen gjorde det muligt for husmændene at afsætte mælk fra et par køer på nogle få tdr.land og bruge returneret skummetmælk og valle til opfodning af svin. Det produktionssystem var det mest intensive husdyrbrug i dansk landbrug, men det krævede lidt indkøb af korn. Derfor var kornpriser i mange år det største emne for uenighed mellem husmænd og bønder.

De lokale landboforeninger forsøgte at få husmændene med, men uden held, selvom husmænd var stærkt motiverede for forbedringer. Husmændene startede deres egne lokalforeninger med rådgivere i 1884. Husmandsforeningen blev stiftet i 1910. I 1914 var der 850 lokale husmandsforeninger med ialt 52.000 medlemmer.

Udstykning i begyndelsen af 1900-tallet forøgede husmandsbrugets jordstykke, så en familie kunne forsørges uden behov for lønindtægt udefra. I 1940'erne fik mange husmandsbrug tillægsjord og så sent som i 1950'erne foregik der stadig udstykninger til husmænd.

De første andelsforetagener, inspireret fra England, var brugsforeninger, med een fællesforening og 970 lokale brugsforeninger i 1866.

Danmark var det første land hvor bønderne organiserede sig og byggede egne forædlingsvirksomheder. Senere har samme princip været forsøgt i andre lande med større eller mindre held.

De grundlæggende principper var stort set de samme, uanset formålet med andelsvirksomheden. En andelshaver forpligtede sig til at levere alle producerede råvarer i en årrække, undtaget til hjemmeforbrug. Sammen med de andre andelshavere garanterede han med sin produktion for det lån, der var nødvendigt som startkapital til etablering af virksomheden. Mejerier startede i 1882, fulgt af slagterier. Det næste skridt for disse forarbejdningsvirksomheder var markedsføring både til hjemmemarkedet og til eksport. I 1888 etableredes smøreksportrådet og i 1902 startede nogle slagterier deres egne grossist virksomheder i Storbritanien.

Ved starten af første verdenskrig var der andelsselskaber til forarbejdning og markedsføring også for æg, kartofler, kvæg. Desuden til indkøb og produktion af malkeudstyr og landbrugsmaskiner samt salg og distribution af landbrugs grovvarer.

Et meget vigtigt princip for alle andelsvirksomheder var lighed for andelshaverne i form af een stemme pr. medlem, uanset størrelse af medlemmets bedrift og råvareleverance.

Med dannelsen af Landbrugsrådet i 1919 samledes alle rådgivningstjenester, landboorganisationer og andelsforetagender under een hat. Det blev frem til idag et yderst slagkraftigt organ til varetagelse af landbrugets økonomiske og politiske interesser.

Landbrugets krise i trediveerne tvang en del landmænd til at sælge deres landbrug, hvorimod dansk holdning og politik under anden verdenskrig gav gode økonomiske forhold for landbruget.

I 1948 faldt Marshallhjælpen som en appelsin lige ned i landbrugets turban. Efter besættelsen var landbruget udslidt og forældet, men over fem år modtog vi dollars og råstoffer for 1,7 milliarder datidskroner. Nu blev det muligt at købe dejlige maskiner, der kunne erstatte mange hestes og menneskers arbejde. De nyindkøbte vidundere trak i ekspresfart det nedslidte danske landbrug i retning af effektivisering. Bag ordningen stod den amerikanske udenrigsminister George Marshall, som blev modtaget som en hædersgæst, da han besøgte Danmark. Amerikanernes mål var at få det krigshærgede Europa på benene, at forhindre kommunistisk overtagelse og at sikre et åbent marked for amerikanske varer. Det var lige i tråd med den danske

socialdemokratiske regerings ønsker. Når landbruget blev mekaniseret, blev der frigjort arbejdskraft til byerne, hvor nye industrier skød op som paddehatte.

Denne efterkrigstidens industrielle udvikling medførte omfattende affolkning i landbruget, der blev erstattet med mekanisering, rationalisering, automatisering, specialisering og efterhånden sammenlægning af gårde og omlægning til deltidsbrug. Der var således 208.000 landbrug i 1945 og 80.000 i 2005. I 1966 var 300.000 personer beskæftiget i den primære landbrugsproduktion, svarende til 12,8% af arbejdsstyrken i Danmark. I 2010 var 77.000 beskæftiget i landbruget, svarende til 2,8% af arbejdsstyrken. Disse tal inkluderer landmænd, landbrugsmedhjælpere, medhjælpende ægtefælle og folk ansat på maskinstationer.

Med dannelsen af EF i 1957 (Frankrig, Tyskland, Italien og Beneluxlandene) indledtes en ny æra. For første gang blev dansk landbrug offentligt støttet i 1961 i form af tilladelse til højere priser på produkter til hjemmemarkedet. Denne støtte udvidedes senere med en hjælp til selvhjælp til bønder.

Med Danmarks indtræden i EF (nu EU) har landbruget siden 1973 modtaget støtte i overensstemmelse med den til enhver tid gældende EF landbrugspolitik.

En stor byrde for landbruget var en tredobling af renten fra 1973 – 1980, der toppede med 22% i 1980, medvirkende til et stadig stigende gældstynget landbrug. Det medførte et stigende antal tvangsauktioner fra 1980 og fremover.

I 1980'erne tog rationaliseringer af slagterier, mejerier og andre andelsforetagender for alvor fart. Det samme skete for primærlandbruget og dets konsulenttjeneste samt landbrugsrelaterede forsknings og forsøgsvirksomheder.

EF kvoter for mælk blev indført i 1984 sammen med andre produktionsbegrænsende tiltag. Ikke desto mindre stod landbruget for en produktivitetstigning på 33% fra 1973/74 til 1986/87.

Omkring 1990 var Danmark stadig verdens største eksportør af bacon og skinke, saltet og røget kød og græsfrø; næststørste eksportør af smør; trediestørste af pølser og; fjerdestørste af ost.

Med de ikke altid fordelagtige økonomiske og politiske forhold i EU, har nye produktionsgrene og indtægtsmuligheder været prøvet med større og mindre held, såsom: minkavl, får, "bed and breakfast" – landbo turisme, fiskefarme, juletræer, økologisk produktion og deltidslandbrug, suppleret med lønindkomst udefra.

EFs braklægningsordninger i 1988, nu igen ophævet, vandmiljøplaner og andre restriktioner påvirker landbruget. Disse forhold sammen med alt for lave fødevarerpriser (i primærproduktionen) i Europa, for store omkostninger, alt for høje jordpriser, måske forkerte driftformer og

strukturer, renter og skatter har alt i alt ført til et gældsplaget dansk landbrug, der idag skylder omkring 350 milliarder kroner.

Den 200-250 årige udvikling af dansk landbrug, der er beskrevet i det forgående, er bemærkelsesværdig og forpligter. Det stiller også spørgsmål om fremtidens landbrug vedrørende:

- Den nye landbrugslov
- Ejerformer og ejerskab – er vi på vej til tilstande som i 1750, hvor landbrugsjorden var ejet af andre end dem der arbejdede og drev brugene?
- Ressourceforbrug, miljø og naturbevaring samt dyrevelfærd og –etik
- Produktkvalitet og mangfoldighed
- Organisation, konsulentttjeneste, landbrugspolitik og subsidier
- Dansk landbrug og markedet i en globaliseret verden

Særlige træk ved landbrugsudviklingen i Skamstrup

Landbrugsudviklingen i Skamstrup og omegn følger meget nært den generelle udvikling af landbruget i Danmark, som beskrevet i det foregående afsnit.

Stenalderfund, som beskrevet af Holbæk Museum bekræfter bosætning og landbrugsaktivitet i Skamstrupområdet.

Fra Middelalderen til et stykke ind i 1900 tallet har landsbyens jorder været ejet af Torbenfeldt og drevet af fæstebønder eller arvefæstere.

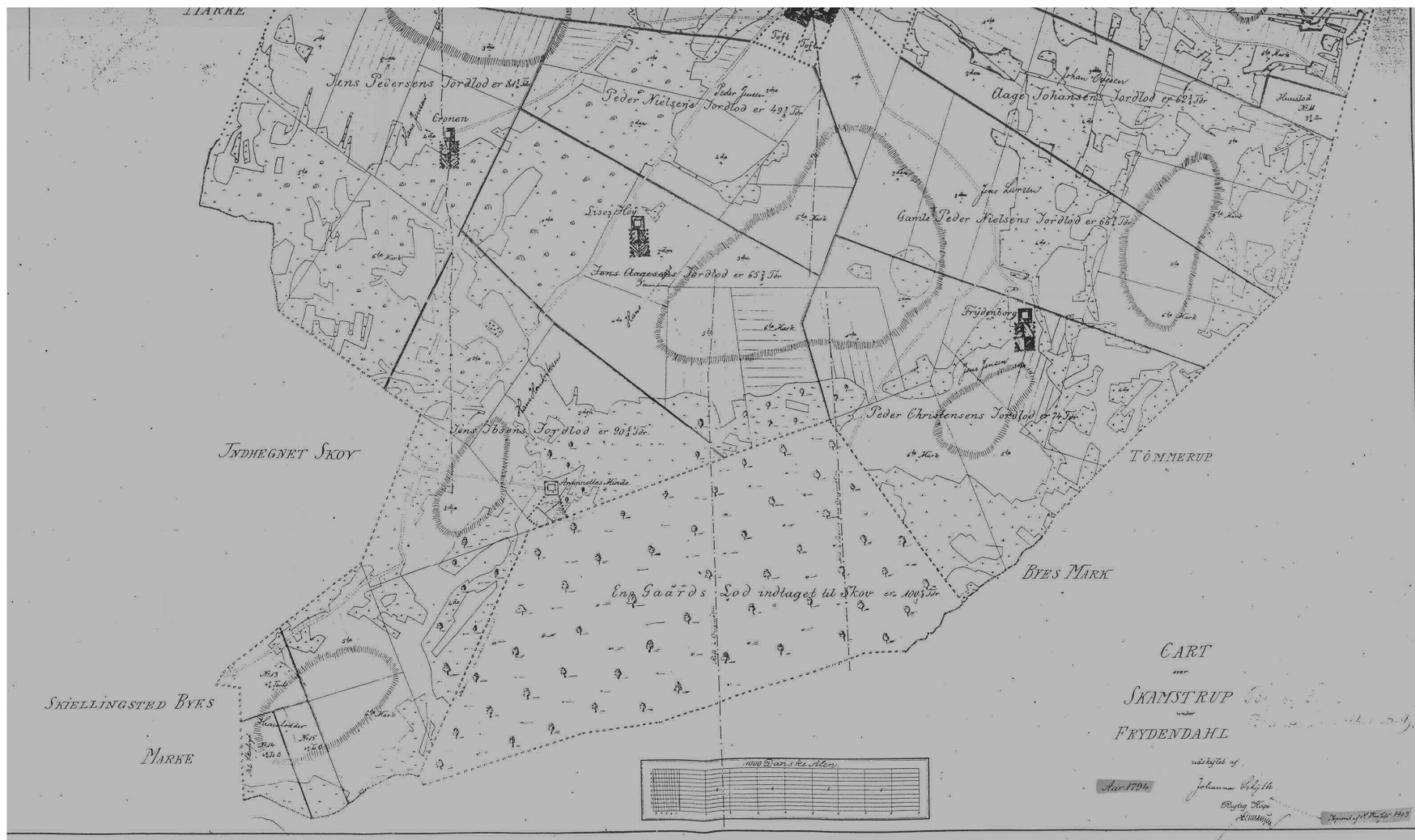
Torbenfeldts historie går tilbage til 1310. Kong Frederik III overtog Torbenfeldt ved mageskifte i 1668. Kongen omdøbte Torbenfeldt til Frydendal, som var det officielle navn indtil 1907, hvor den efter hofjægmester Frederik Treschows ønske fik sit gamle navn Torbenfeldt tilbage. Den nuværende slægt Threschow blev ejer af godset i 1873, da cand. jur. Christian Rosenkilde Treschow, tidligere attaché i London, købte godset af kammerherre van Deurs. Cand. Jur. Frederik Treschow overtog i 1905; Christian Treschow 1923-1948; Fritz Treschow fra 1948 til 1985, hvor den nuværende ejer Peter RosenkildeTreschow overtog godset med 1632 hektar.

I vores landbrugshistorie har Torbenfeldts indflydelse på Skamstrup særlig interesse fra omkring 1770 og fremefter. Ejeren dengang var Stephen Hansen, hvis søn Vilhelm August Hansen overtog godset i 1774. Han arbejdede intenst på at forbedre både godsets agerbrug og skovbrug. Men af større vigtighed var hans interesse for husmændenes og bøndernes ve og vel. Husmændene fik hver 3 tdr. land mod en betaling af 3 rigsdaler eller 16 arbejdsdage om året. Han støttede ihærdigt bønderne med råd og vejledning og forsøgte at overtale dem til at blive arvefæstere. Godsets marker blev udskiftede af alt fællesskab med tilgrænsede jorder og inddelt i 11 kobler og 3 enghaver. I 1785 (tre år før stavnsbåndets ophævelse) boede der 82 gårdmænd og 70 husmænd på godset. Uden hoveri lod V.A. Hansen på få år sætte 8000 favne stengærder og lod grave flere tusinde favne vandgrøfter.

Vilhelm August Hansens seriøsitet, evner og velvilje til forandringer betød, at han blev medlem af landbokommissionen og var den mest betydningsfulde person efter Reventlow og Colbjørnsen (se side 6) ved iværksættelsen af de omfattende landboreformer, der førte til stavnsbåndets ophævelse og grundlaget for det moderne landbrug i 1800 tallet og senere. Selve udskiftningen fra godset foregik i første halvdel af 1790'erne med en gradvis ændring fra fæste til arvefæste. Kortet på siderne 14 og 15 er fra 1794 og viser udskiftningen. De viste jordlodder er angiveligt fæstelodder, der efterhånden blev til arvefæstelodder, der i de fleste tilfælde frikøbtes så sent som efter år 1900.

Cart over Skamstrup under Frydendahl, udskiftet af Johannes Schyth, anno 1794

Cart over Skamstrup under Frydendahl, udskiftet af Johannes Schyth, anno 1794

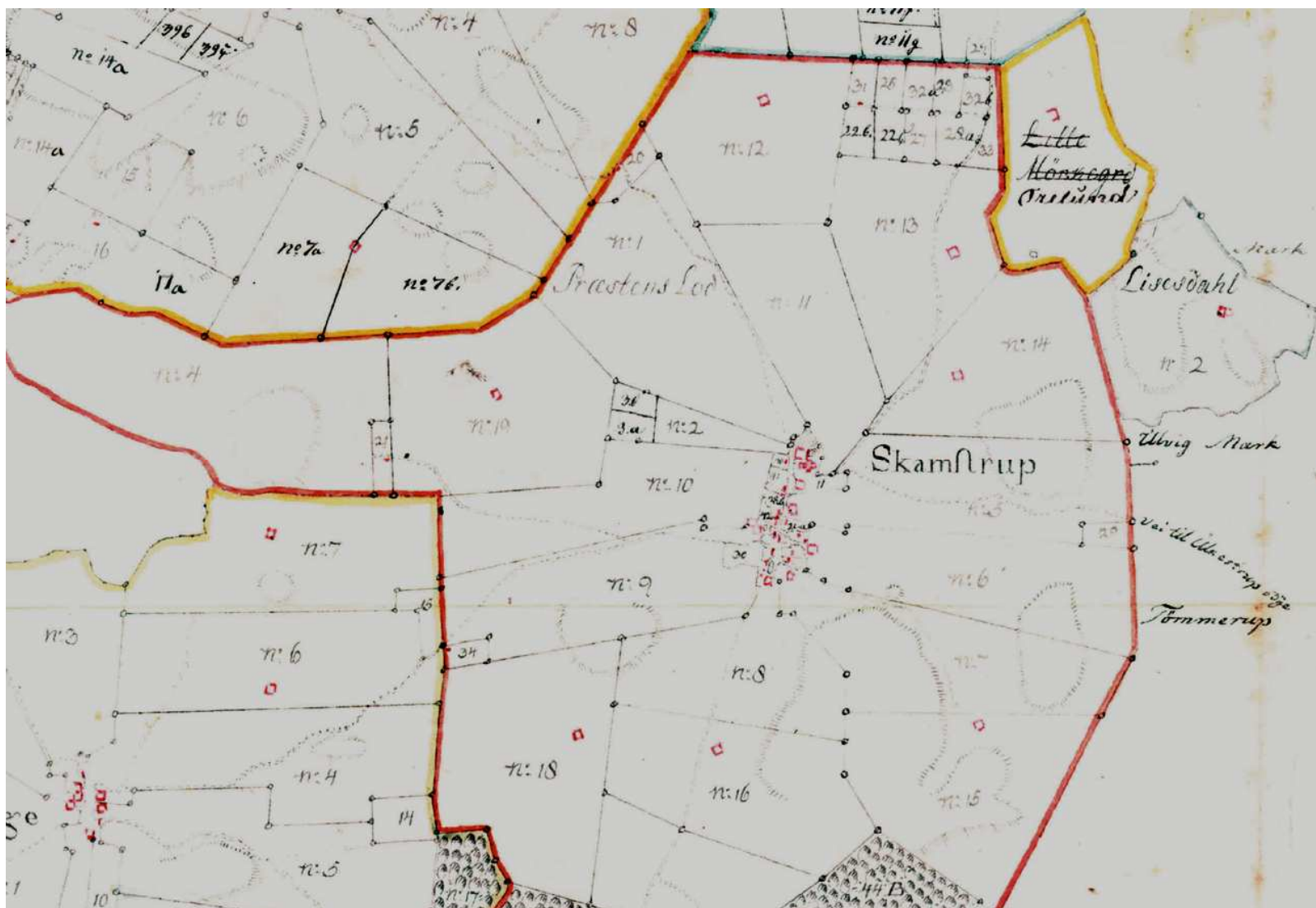
En yderlig forbindelse til Skamstrup, ikke direkte relevant for landbrug, var da kommerceråd Jacob Frederik van Deurs og hustru Hylleborg Kirstine (født Lunn) i 1834 oprettede et hospital i Skamstrup.

Skamstrup kirke hørte tidligere til Torbenfeldt. Det var generaløjtnant Johan Rantzau, ejer af Frydendal fra 1687, der indløste Skamstrup kirke. Et levn fra den tid er dog retten til frit udsyn fra godsets gård til Skamstrup kirke. Det er en tinglyst klausul på alle ejendomme, der ligger på denne linie mellem godset og Skamstrup.

Gårdene i - og omkring Skamstrup

Der er 33 større og mindre gårde i - og omkring Skamstrup. Nøgletal og informationer for de 33 vises på de følgende sider på kort og i tabelform. I 1955 blev samtlige 33 brug drevet som heltidslandbrug, i næsten alle tilfælde uden supplerende indtægt udefra. I 1972 var alle 33 stadig intakte som landbrug med stort set samme jordtilliggende som i 1955. Den stigende mekanisering i landbruget fra midten af halvtresserne som følge af affolkning til bedre lønnede erhverv, viste tydelige tegn på opbrud i den traditionelle landbrugsdrift. Der var færre karle og piger, mange solgte kvægbesætningen og rationaliseringer og specialiseringer tog til. I 1972 var disse ændringer slået igennem. Det førte til forpagtningsaftaler og begrænset salg af jord, hovedsagelig var det de mindre brug, der forpagtede ud til større brug. De mindre brug blev så i højere grad fritidsbrug til beboelse og med lønindtægt udefra. For de større brug betød lidt mere jord endnu et par år med mulighed for at leve af landbruget og en bedre udnyttelse af de større maskiner og traktorer. Desuden fandt flere ejere eller ægtefæller mulighed for supplerende indtægt ved fast lønarbejde eller lejlighedsvis indtjening og bierhverv. Som det ses af tabellerne er der i dag ingen af de 33 brug der drives som fuldtidslandbrug. Nogle har frasolgt eller forpagtet deres jord ud; nogle drives af ejeren med supplerende lønindkomst udefra fra den ene eller begge ægtefæller; i et par tilfælde bor ejerne som pensionister på gården og udfører de praktiske gøremål det kræver.

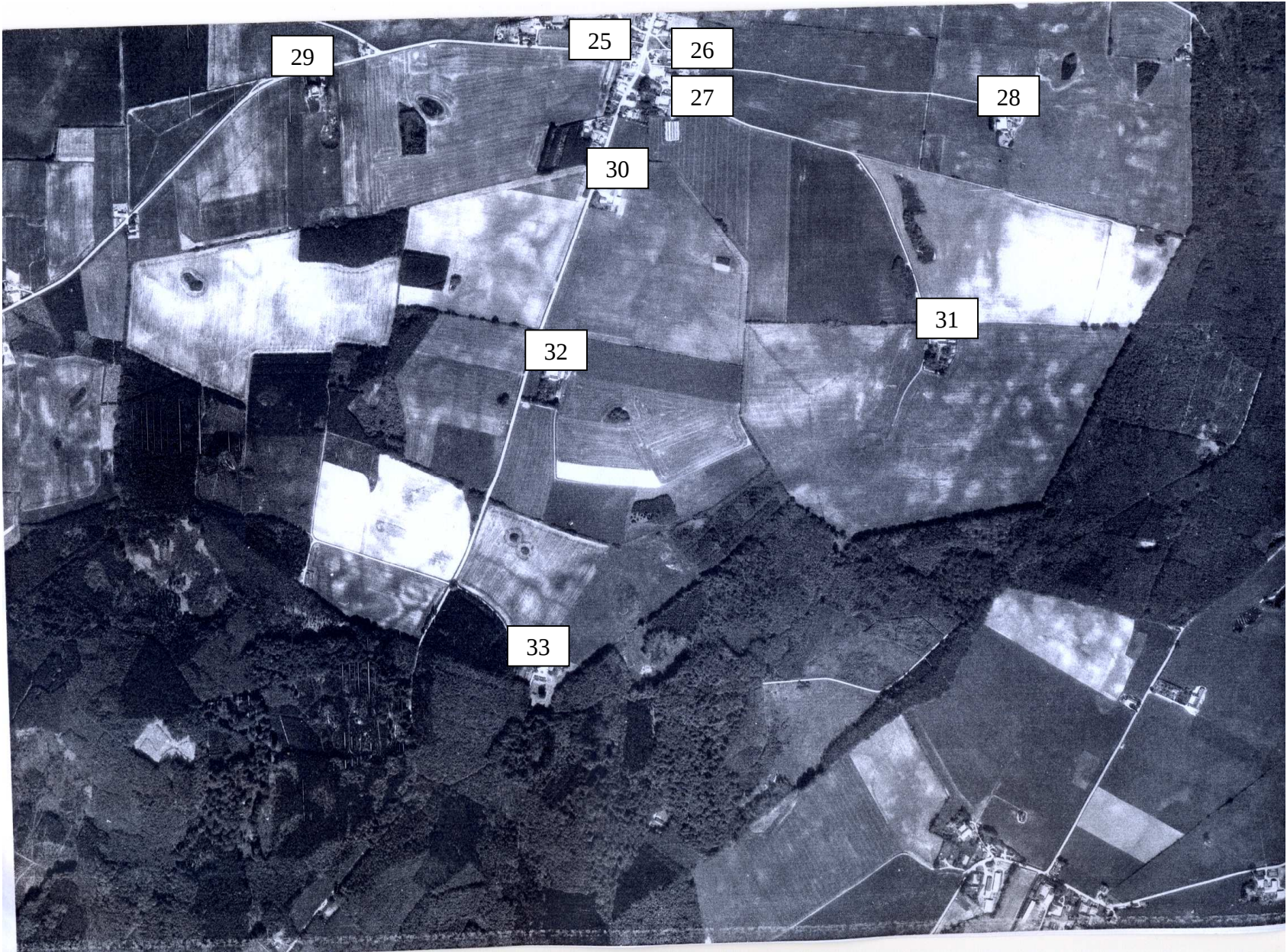
Sognekortet fra 1820, gengivet på side 17 er et resultat af udskiftningen og udflytningen i Skamstrup. Matrikel numrene er grundlaget for gårdenes matrikelnumre i dag. Kortet på side 18, 1863-1872 viser gårdenes beliggenhed på den tilhørende matrikel. Kortene på siderne 19 og 20 er en fotomosaik fra en kortlægning af Danmark i 1970'erne, foretaget af Geodætisk Institut. Mosaikken, dateret 1/6-1979, gør det muligt at afgrænse jordene, der hører til hvert brug. Fotomosaikken kan bedst fortolkes sammen med kortet på side 21. Kortet på side 22 er en satellit gengivelse, fra omkring år 2005. Den omhyggelige læser kan følge de forskellige landejendomme på samtlige kort.

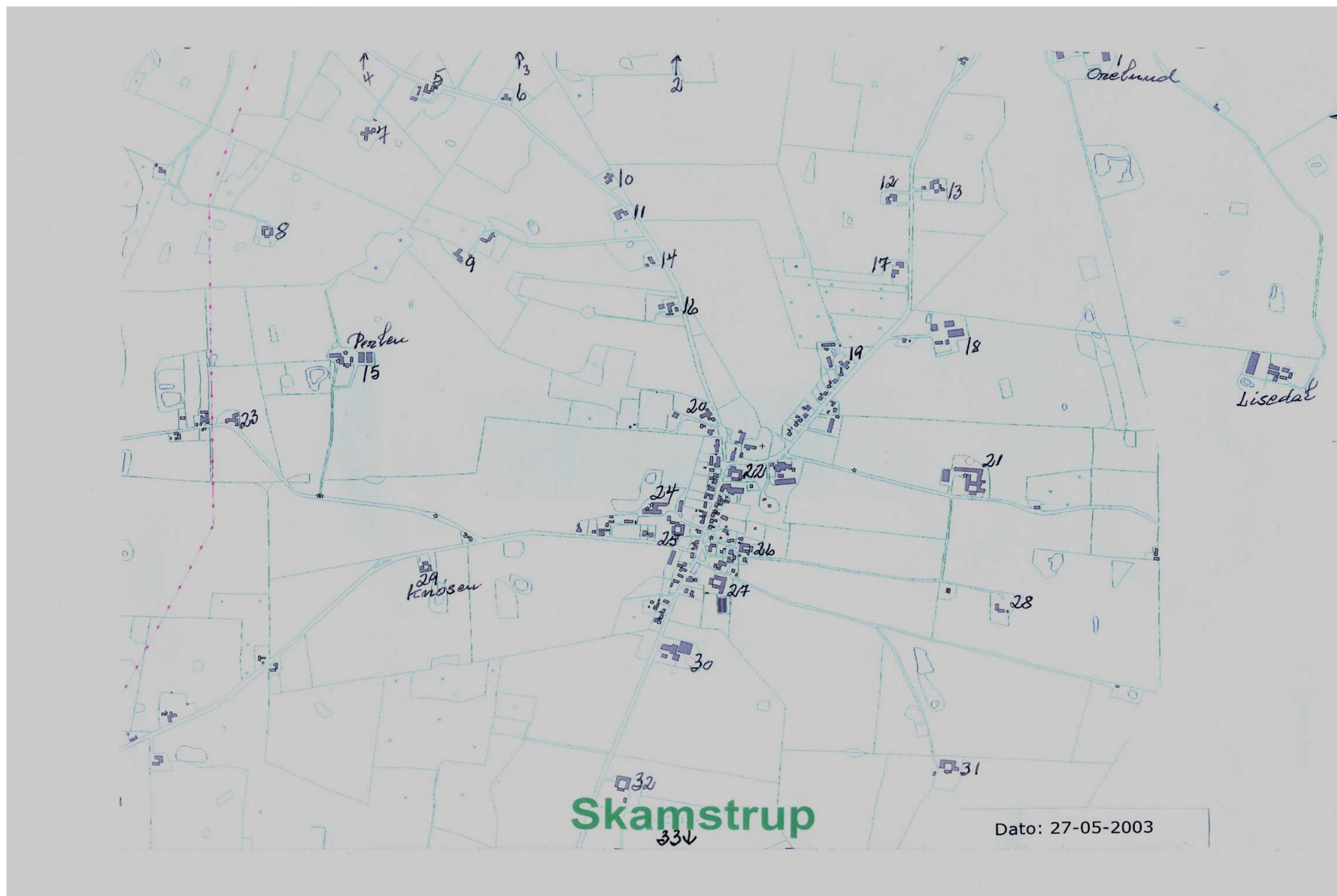

Kilde: Sognekort over Skamstrup fra ca. 1820

Fotomosaik-luftfoto fra 1979 (fortsættes på side 20)

De 33 større og mindre gårde i Skamstrup og nærmeste omegn

Nr.	Ejendommens navn, beliggenhed og ejer/beboer forhold	Hektar (td.land)		Bemærkninger vedrørende drift
		1970	I dag	
1	Orelund , Skamstrupvej 13, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 1b		4,6/8,3	Orelund hed Lille Mørkegaard da den i 1873 sammen med Torbenfeldt blev købt af C. R. Treschow, der omdøbte gården. Det samlede areal udgjorde oprindeligt 490 tdl. – 385 agerjord, 100 mose og Have/gårdsplads ca. 5 tdl. I en længere periode var gården forpagtet ud til Christoffer Plesner indtil den i 1923 blev overtaget af Christian Treschow og senere lagt under Torbenfeldt. I dag anvendes hovedbygningen som behandlingsinstitution til alkoholafvænning.
2	Naustokgården , Naustok 5, 4440 Mørkøv Mat. Nr: 1p,12a,12b,12c,12d,12e & 20a Valborg og Egon Jensen		41,6/75,5	Udstykningen fra Naustokgården blev oprindeligt kaldt "Ny Skamstrup"
3	Davidshøj , Håbetvej 7B, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 8b - Bennebo by Elisabeth & Mogens Larsen		31,4/56,9	
4	Grydebjergvej 10, 4440 Mørkøv Mat. Nr: 4f,4g & 5f – Bennebo by Ejere Ellen Jørgensen med sønnerne Valdemar og Christian. Nuværende ejere er: Ole og Birgitte Henriksen		7,7/13,9	Valdemar var stenhugger
5	Voldgården , Grydebjergvej 18, 4440 Mørkøv. Mat. Nr. 4b & 8c – Bennebo by Ejer indtil 1958 Åge Falster –Hansen; Fra 1958 - 1973. Christian og Anna Lundgård Jensen; 1973 – 1977. Ejer Karlo Tandal Danielsen. 1977 – 1979 . Ejer Heinrich Jørgensen; Fra 1979 til i dag 08.03.12. er ejer Bjarne og Elisabeth Kühnrich, der stadig bor på gården	12/21,7	12/21,7	En typisk husmandsdrift, der gennem årene afspejlede de forskellige ejeres interesser for landbrugsdrift, der i de senere år skulle passe sammen med et arbejde udenfor landbruget og en indtjening som supplement til indtjeningen fra landbruget. Det præcise forløb og driftsformer er interessante, da de gælder for mange husmandsbrug i Skamstrupområdet. De forskellige forløb og driftsformer er derfor gengivet på side 31.
6	Grydebjergvej 5, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 1d & 20b – Skamstrup by Oprindeligt Hans Poul Nielsen; fra 1932-1948 Karl Frederik Nielsen; fra 1948-1987 Charles		5,2/9,4	Mest kendt er Charles Rolsted, der kørte mælketur og hans husbestyrerinde Nancy. Senere blev ejendommen af Smith Petersen omlagt til have/park, der blev præmieret.

	Rolsted; fra 1987-2010 Hanne & Henning Smith Petersen. Nuværende ejere; Flemming & Pia			
7	Grydebjergvej 16, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 4e & 5b – Bennebo by Jette & Niels Erik Jensen		11,1/20	
8	Steffensgave , Grydebjergvej 8, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 7b – Bennebo by ? Rørbæk Jensen Hans Sparvath, Elna og Kirstine Sparvath		24/43,5	Elna og Kirstine var, som kogekoner, i mange år garantien for den kulninariske success og kvalitet ved arrangementer og fester i forsamlingshuset. Svend Åge Andersen passede landbruget fra 1955-1972 og vedblev at bo på gården. Jorden er idag forpagtet ud til Lindholtgården
9	Rødkildegård , Grydebjergvej 24, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 1e,1n,1o & 11q – Skamstrup by Sanne & Kris Lund-Jensen		22,9/41,6 1e=9,1 ha. 1n & 11q=6,7 ha. 1o=7,1 ha.	Ejendommen består af tre tidligere husmandsbrug, som blev sammenlagt i perioden 1965-1970. Fra 1967 er der foretaget en del beplantning i form af remisser og en del nydræning. Bygningerne er totalrenoveret siden overtagelse af den nuværende ejer i 1963. Nuværende ejere drev gården som deltidslandbrug indtil 1991. Alt jord er nu bortforpagtet.
10	Grydebjergvej 7, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 1c – Skamstrup by Birte & Erik Larsen		0,3/0,6	Husmandsstedets jord blev frasolgt til Naustokgården i 1976. Der drives derfor ikke landbrug på ejendommen.
11	Æbelagergård , Grydebjergvej 20, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 1b – Skamstrup by Indtil 1956 ejet og drevet af Jens Pedersen; Fra 1956-1970 ejet af boelsmand Helmer Jensen; Kris Lund-Jensen køber gården i 1970, samdriver jorden med Rødkildegård og frasælger bygninger og ca. 2000m ² i 1974 til Lise og John Rasmussen, der stadig bor på ejendommen.		0,5/0,9	Husmandsstedet var oprindeligt på 7,4 ha. oprindeligt udstykket fra Torbenfeldt. Indtil slutningen af 1960'erne drevet som traditionelt husmandsbrug med heste, køer, grise og jordbrug. I 2000 blev arealet forøget til 5000 m ² . Ejendommen er løbende blevet forbedret og istandsat fra 1974 til i dag. Fra 1996 til 2008 drev John en alsidig smede - og mekaniker virksomhed. Lise havde fuldtidsarbejde udenfor virksomheden.
12	Skamstrupvej 30, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 13a & 13f – Skamstrup by Første ejer var Christian Ravn fra 1926, efterfulgt af Kaj Ravn fra 1970-1995, hvor Gitte Falster og Hans Husballe købte ejendommen. Gitte Falster & Hans Husballe bor på ejendommen med deres to drenge.		12/21,7	Udstykket fra Kristianssæde til etablering af Statshusmandsbrug, drevet traditionelt med husdyr og markbrug, hovedsagelig til dyrkning af foder. Fra 1995 flod drevet som deltidslandbrug med tilkøb af ydelig 7 td.l fra naboejendommen i 2010.

13	Kristiansminde , Skamstrupvej 17, 4440 Mørkøv Mat.Nr: 13b – Skamstrup by Ejere har været en vis Schandorf, efterfulgt af Peter Jensen. Peder Madsen har ejet ejendommen fra begyndelsen af 1900 tallet. Sønnen Emil overtog og drev gården til sin død i 2010.	11,1/20,1	11,1/20,1	Oprindelig Kristianssæde, fæstegård under Torbenfeldt og med et jordareal på 63 td.l. Mere end 40 td.l blev udstykket til husmandsstederne på den anden side af Skamstrupvej. Gården blev drevet traditionelt, men fra omkring 2000 kun med markbrug delvis drevet med maskinstation. Ejendommen er nu igen tilbagekøbt under Torbenfeldt.
14	Grydebjergvej 26, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 1i – Skamstrup by Linda & Sten Sølvmoose		0.14/0,25	Husmandsstedet var oprindelig på ca. 7 ha. I 1969 blev ca. 6,7 ha. frasolgt og lagt under Rødkildegår.
15	Perlen , Lindholtvej 11, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 2c,3a,3b,10e & 19a Skamstrup by Forskellige fæstere indtil 1919. Fra 1910-1972 i familien Hansens eje. Fra 1972-1992 ejet af flere ikke-landmænd. Købt i 1992 af Skamstrup Møllegård I/S. Fra 2004 overtaget af Jette & Henning Bach. Jette & Henning Bach bor sammen med deres tre børn på gården.		40,4/73,3	Udflyttet fra Skamstrup by i 1795 som fæstegård under Torbenfeldt. Frikøbt i 1919. Perlen var en af de store veldrevne gårde i Skamstrup med traditionel markdrift og husdyrhold indtil 1972. I en periode derefter drevet som anpartsselskab. Nu drives gården som et deltids familiebrug med en højt præmieret Charolais kødkvægbesætning, frilandsgrise og et alsidigt markbrug. Udover Perlen drives 28 ha. i forpagtning.
16	Grydebjergvej 28, Skamstrup 4440 Mørkøv. Matrikel nr. 1h og 11p Skamstrup by. Til 1. oktober 1975 ejet af Edvard Jørgensen, derefter overtaget af Gerda og Hans Henrik F.B. Ulrich, som flyttede ind med tre børn: Rikke; Thomas og Hans Christian. Gerda og HH Ulrich ejer og bor stadig på ejendommen. Ejere har begge haft fuldtidsarbejde henholdsvis som lærer og driftsleder. Stuehuset er ombygget i 1975, hvor en stor del af stalden blev inddraget til beboelse, i 1983 blev stuehusets tag- etage taget i brug til beboelse. 1978 blev garagen nedrevet og en ny trefløjet bygget. 2007 opførtes en ny lade og den gamle stakhjelm nedrevet.		7,3/13,2	Ejendommen er opført i 1926, som udstykning fra Orelund og Skamstrup Præstegård. Så vidt vides har jorden været drevet traditionelt med husdyrhold. Forpagtet ud til Præstegårdeforpagter Ib Forman i hvert fald i 1975 og frem til 1992, hvor Anders Forman forpagtede jorden til 1997. Derefter forpagtet ud til Skamstrup Møllegård I/S og til Henning Bach, Perlen fra 2004. I 1980 plantedes 2 tdr. land omkring beboelsen til med Normandsgran, et læhegn omkring ejendommen, bestående af roser og blandet løvtræer, blev samtidig etableret. Nuværende ejer har mellem 1975 og 1980 haft husdyrhold af fedekvæg, grise og høns, til eget forbrug. Hønsehold frem til 2000.

17	Skamstrupvej 32, 4440 Mørkøv. Mat.Nr: 13g – Skamstrup by Svend Jørgensen drev ejendommen indtil 1970, hvorefter Kaj & Bodil Nielsen drev ejendommen indtil 1995. Tina Kurlink købte ejendommen og bor der stadig.		3,5/6,4	Oprettet som statshusmandsbrug i 1926 som for Skamstrupvej 30 og 34. Drevet som traditionelt husmandsbrug og fra 1970 som et eksemplarisk deltidsladbrug. Fra 1995 anvendt som hestepension og drevet med hjælp fra maskinstation. I 2010 blev ? ha. frasolgt til naboejendommen Skamstrupvej 30.
18	Gernersdal , Skamstrupvej 21, 4440 Mørkøv. Mat.Nr: 13g – Skamstrup by Gårdbestyrer Laurits Hansen driver gården til hans død i 1953. Efter enkens død i 1961 overtager sønnen Herlöv Hansen gården. Herlöv forbliver ugift, men har nogle gode år ssammen med fraskilte Marie Madsen (fra Kildehuset). Morten Nielsen køber gården i 1991 og bor på ejendommen.		38,3/69,5	Som en hyldest til gården og dens tidlige ejer er der på stuehuset en plade med følgende inskription: <i>Til minde om en seilden mand som gavnte vores fødeland, hvis dyd og flid ei glemmes skal. Man mig har kaldet Gernersdahl</i> ". Gården blev drevet traditionelt indtil afvikling først af kvægbesætningen og senere også svinebesætningen. Bakken med den stive lerjord krævede god maskinkraft og rettidig behandling. I dag dyrkes gården med monokultur og er hjemsted for "Hesselgårdens Maskinstation".
19	Kildehuset , Skamstrupvej 34, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 11n & 13h – Skamstrup by Oprindelig ejer Carl Rasmussen fra 1926; John Hansen; fra 1958 Kaj Petersen; fra 1966 Alex Rasmussen; fra 1969 Arly & Marie Madsen; fra 1972 Jens og Lotte Christensen, der stadig bor på ejendommen.	7,3	7,3/13,3	Oprettet som statshusmansbrug i 1923 med 7 tl.l og tillægsjord på andre 7 td.l. i 1947. Indtil 1960erne drevet som traditionelt husmandsbrug med malkekøer, grise, fjerkræ og heste til trækraft. Med køb af Ferguson traktor stadig grundlag for en landbofamilie til midt i 1960erne. Derefter lystejeendom med alsidige fritidsaktiviteter. Fra 1972-1984 var jorden forpagtet ud og beboelsen udlejet. Fra 1984-1990 blandet landbrug med Kronhjorte, grøntsager, suktermajs og juletræer. Fra 1996 udelukkende produktion af juletræer og klippegrønt.
20	"Præstegården" , Grydebjergvej 30, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 1a & 1q – Skamstrup by Ib Forman		15,1/27,4 12,1/21,9	Præstelodden var oprindelig på ca. 100 td.l (se kort side 17). Udstykning til omkringliggende landbrug efterlod 12 ha. hvoraf ca. 1 ha. lavtliggende areal omkring et mosehul. Ca. 3 ha. er fredsskov og mose. Avlsgården har været drevet af forpagter som et traditionelt alsidigt landbrug med husdyrhold og markbrug indtil 20???. Nu er jorden forpagtet ud til Morten Nielsen, Gernersdal.
21	Møllegården , Nørreskovvej 1, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 5a,6d & 11ab – Skamstrup by Arvefæsteskødet blev købt af pranger Jens Peter Jensen i 1862 og selve gården blev bygget af ham og hustru Ellen Kirstine. Jens Peter Jensen døde 1883, men hustruen drev gården indtil sønnen Oluf overtog i 1907.	35,7/65	61,9/112,2	Møllegården, der blev frikøbt i 1921, og dens ejere gennem tiderne har alle dage påvirket livet i Skamstrup. Driftighed med gårdmejeri, slagteri, handel, bageri og møllerivirksomhed var et særkende gennem mange år. Dette gik hånd i hånd med tillidsposter i og udenfor landbruget. Jordtilliggende blev forøget ved købt af Lindolds jord. Oluf B. Jensen drev gården traditionelt med en seks marks drift med køer og svin.

	Hans søn Oluf B. Jensen drev gården fra 1953-1989, hvorefter Bjarne og Henning Bach drev gården som interessantselskab sammen med Perlen og "Hjørnegårdens" jorde. Selskabet opløses i 2003, hvor Jeppe Olesen overtager gården. Jeppe Olesen ejer og beboer gården.			Kvægbesætningen blev afløst med opformering og avl af Duroc svin. Bjarne Bach drev gården med stor svineproduktion og interessantselskabet købte "Hjørnegårdens" jorde og drev yderlig ??? ha. i forpagtning
22	"Hjørnegården" , Skamstrupvej 31, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 11a – Skamstrup by Købt af Jens Peter Jensen først i 1880erne og drevet af gårdbestyrer. Fra 19?? Drev Søren Jensen (Ruth Sørensens farfar) gården. Knud & Frida Jensen) Ruths farbror drev gården fra 1947 til 1984, hvor Knud Nielsen købte den. Han drev jorden sammen med Østergård. Jorden blev i 1996 solgt til Interessantselskabet Møllegården I/S og bygningerne solgt til Lona og Niels. Lona Albrecht & Niels Hansen ejer og beboer bygningerne.		0,64/1,17	Gården var med i udskiftningen i 1790erne, men ikke udflyttet. Der var oprindelig 70 td.l, men ?? td.l blev afgivet til sm åejendomme. Jorden lå på den anden side af Skamstrupvej, afgrænset af kirkegården og Grydebjergvej. Den blev drevet traditionelt med markbrug og husdyrhold indtil Knud & Frida solgte gården. Derefter er jorden drevet af henholdsvis Østergård og Interessantselskabet Møllegården I/S. I dag ejes og drives jorden af Møllegården.
23	Lindholtvej 9, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 19b – Skamstrup by Line Martine og Søren Larsen ejede og drev ejendommen fra 1883-1931; Line Martine fortsatte til 1943; Esther og Hans Peter Larsen ejede og drev ejendommen fra 1943-1984, hvor Esther fortsatte indtil 1989. Sønnen Bent overtager i 1989 og fra 2000-2011 bor på ejendommen sammen med hustru Elsa.	5,7/10,4	5,7/10,4	Jorden blev udstykket fra Perlen som medgift til Line Martine Jensen-gift Larsen. Ejendommen blev drevet med smedie og traditionelt landbrug. Hans Peter Larsen havde mekanisk snilde og havde derfor mange forskellige job udover at passe det lille landbrug. Arbejdet omfattede skovarbejde, pasning af møllen, bildning af kværne, mælketur, arbejde i Skamstrup smedie, pasning af maskiner ved tørvefremstilling og meget mere. Sønnen Bent havde faderens mekaniske evner, blev uddannet maskinsmed og arbejdede som mekaniker og på fabrik. Jorden blev derfor bortforpagtet.
24	Vinsøgård , Skamstrupvej 82, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 6e,9c & 10a – Skamstrup by Thomas Jørgensen ejede gården indtil søn Jørgen Jørgensen overtog i 19?? Og drev den indtil 19??. Derefter Ketty og Valdemar Petersen indtil 1964, hvor Helge og Ruth Sørensen overtog gården. De solgte til Lisbeth og Niels Friman Pedersen, der bor på ejendommen sammen med deres ? børn.		41,4/75,0	Gården blev drevet med traditionelt markbrug og husdyrhold indtil Helge og Ruth overtog i 1964. De udvidede kraftigt husdyrproduktionen, både med svin og kvæg. Yderlig rationalisering blev fortaget med afvikling af svineproduktionen og kraftig udvidelse af kvægbesætning og mælkeproduktion. I dag drives gården som deltids familiebrug med produktion af kødkvæg og markbrug i samdrift med Egekærsgård jorde og yderlig forpagtning af ?? ha.

25	"Rakkegård", Sørningevej 51, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 9a – Skamstrup by Ejer af Stormøllen Peder Jørgensen købte gården i 1927 og drev den indtil 1955, hvor søn Erik Jørgensen overtog og drev den indtil sin død i 1983. Fra 1983 til 20?? Fortsatte enken Ida driften, indtil hun forpagtede jorden til Niels Friman Pedersen. Gården ejes i fællesskab med Erik og Idas datter Karen og beboes af: Ida Jørgensen		16,8/30,5	Landbrug i 50'erne blev drevet med både køer og søer, og man opfedede smågrisene til slagtesvin – ja, nærmest tungsvin. Slagtevægten var tæt på de 100 kg. Afgrøderne var ofte græs og roer og lidt blandsæd som bestod af vårbyg og havre. Der var næsten ingen hvede, da det krævede masser af husdyrgødning. Systemet var at 1/5 af jorden lå brak. Gården på Sørningevej nr. 51 fik drænet i 1958-59 og der blev bygget ny slagtesvinstald i 1964 med plads til 240 slagtesvin. Det helt nye var, at gødningen blev lagret i en gyllekanal under stalden.
26	Egekærgård, Skamstrupvej 55, 4440 Mørkøv Mat. Nr: 6a – Skamstrup by Hans Emil Frederiksen var ejer fra 1924-1973. Sønnen Tage overtog i 1973. Ellen, enken efter Hans Emil boede på gården indtil et halvt år efter salg af gården i 1985 til Niels Friman Pedersen, der solgte bygninger i 1995 til Ove & Mona Damm, der bor på gården.	13,8/25		Gården blev drevet traditionelt med korn, roer og græs, der hovedsagelig blev anvendt på gården til et husdyrhold på 12 køer, 10-15 grisesøer og tilsvarende fedesvin og et fjerkræhold af høns, ænder og gæs. Der var undertiden to karle på gården og en ung pige i huset. Jorden drives i dag sammen med Vinsøgårds jorde. "Sibirien" mat. 7b var oprindelig en lille ejendom, der fra 1950 blev høbt af Hans Frederiksen og overtaget i 1973 af Tage Frederiksen, der stadig ejer jorden.
27	Østergård, Skamstrupvej 71, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 7a – Skamstrup by Valdemar Larsen solgte i 1946 til Thorkild Jensen, der kun havde gården et par år. Han solgte til Alfred Nielsen i 1948. Hans søn Knud overtog gården i 1978. Knud Nielsen bor stadig på gården.		33,5/60,7	Gården blev under Alfred Nielsen drevet traditionelt med et seks-syv skift markbrug og malkekøer og svin. En gammel Fordson på jernhjul blev i 1952 afløst af "Den lille grå Ferguson", der blev starten på mekaniseringen af Østergård. Mosens tørv og ler til Undløse teglværk var betydelige indtægtskilder. Den mest givtige forretning har dog været Knuds minkfarm, som han etablerede i 1966 og drev til 2002. Jorden er bortforpagtet til Søren Skovgaard.
28	Lindold, Skamstrupvej 57, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 6b – Skamstrup by Fra 1918-1951 Lars Johansen og Alfred Jensen; fra 1951-1959 Henning Hansen; fra 1959-1966 Oluf B. Jensen; fra 1966-1974 Knud Larsen; fra 1975-1983 Oluf B. Jensen; I 1983 gave til Minna Jensen, der sammen med Oluf bor på ejendommen til 2010. Nuværende ejere er: ??	19,9/36	0,6/1,1	Oprindelig en lille gård med 36 ha. udskilt fra Egekærgård. Gården blev drevet traditionelt med husdyr og markbrug. Jorden blev i 1966 købt af Oluf B. Jensen og lagt til Møllegården.

29	Knøsen , Sørningevej 28, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 9b – Skamstrup by Knøsen fik i 1901 sin jord fra "Rakkergården". Gunnar Nielsen var ejer indtil 1956, da Tage Frederiksen købte gården og bosatte sig med Rigmor i 1957. De solgte gården til Gregers Hastrup i 1999, der solgte bygningerne til Chris Jensen og Dorthe, der i 2007 videresolgte til Mira Jurcenoks & Casper Larsen, der bor på gården.	18,2/33	1,4/2,6	Knøsen har også den delvis golde grus bakke, hvor Flyvevåbnet i mange år havde deres udkikspost. Knøsen blev drevet traditionelt med et markbrug med 6-7 skifter bestående af: sukeroer til fabrik, foderroer, byg, hvede, undertiden rug på bakken og kløvergræs. Et husdyrhold på 12-13 køer, 15 grisesøer og fedesvin og 200 høns og andet fjerkræ brugte en del af avlen fra markbruget. Men der var også overskud af korn til salg.
30	"Gråspurvevreden" , Skamstrupvej 81, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 8a – Skamstrup by Jens & Jane Sørensen overtager gården i 1947 som belønning for tro tjeneste hos Ane Margrethe. I 1948 køber Jakob Kristensen gården, der overdrages som nybygget gård efter brand til sønnen Johannes Skovgaard Kristensen og hustru Birthe i 1960. Søren Skovgaard Kristensen overtager gården i 1991 Og bor sammen med Helle Søgaard og deres to døtre på gården.	27,1/49,1	27,1/49,1	Gården indgår i samdrift med andre ejendomme. Markbruget drives traditionelt med hvede, byg & raps. Der er stadigvæk animalsk produktion på gården, idet der årligt produceres ca. 16.000 stk. 7-30 kg grise
31	Frydensberg , Skamstrupvej 75, 4440 Mørkøv. Mat.Nr: 15a – Skamstrup by Hans Jensen var ejer fra 1901, derefter Jens og søn Kaj Olsen. Sidstnævnte giftede sig med Inger, der havde sønnen Krfistian. Inger Nielsen bor nu alene på gården.	34,3/62,3	34,3/62,3	
32	Lisehøj , Skamstrupvej 83, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 16a,16b,16c,16d & 16e – Skamstrup by Hedvig, enke efter Hans Andersen drev gården indtil 1942, hvor sønnen David overtog gården, som han drev sammen med hustru Ida indtil 19?? I 19?? Købte Rikke Hænsch gården Rikke bor sammen med Anders Christensen og deres tre børn på gården.		31,4/56,9	Svend Willy Henriksen beretter om hans arbejde hos Hedvig med at drive hestene i hestomgangen. Gården blev drevet traditionelt med markbrug, husdyrhold, fjerkræ og køkkenhave. Som hobby gik David meget op i biavl. Gården er nu omlagt til økologisk drift med dyrehold bestående af frilandsgrise, får, geder og kødkvæg. Produkterne sælges overvejende over internettet.

33	Antoinettesminde , Skamstrupvej 85, 4440 Mørkøv. Mat. Nr: 17a – Skamstrup by		13,0/23,6	Antoinettesminde med den herskabelige hovedbygning var oprindelig på 159 tdl. – 121 agerjord, 34 eng og have/gårdsplads ca. 4 tdl. Oprindelig var avlsgården bortforpagtet til cand. phil. Harry Treschow. Gården var ejet af Torbendeldt og drevet sammen med denne. Hovedbygningen blev anvendt til udlejning og til beboelse for Torbenfeldts forvalter. Hovedbygningen, med have samt et stykke skov er nu ejet af Rosenmeyer.
----	---	--	-----------	--

Numrene i første kolonne svarer til de numre, der er angivet på kortene side 19, 20 og 21 . Matrikelnumre og arealstørrelser er taget fra Kort og Matrikelstyrelsens www.mingrund.dk

Der er stadig en del huller og måske fejl i informationerne på mange af de 33 ejendomme. Mange ihærdige forsøg og kontakt til de nuværende ejere har ikke været i stand til at "lukke" huller og rette fejl. Det er forfatterens håb at rettelser og tilføjelser vil komme lidt efter lidt fra læserne af temahæftet. De vil så blive indsat i næste udgave af dette temahæfte.

Voldgården:

Indtil 1958 var ejer Åge Falster-Hansen, der drev ejendommen som traditionelt landbrug med husdyrhold og markbrug.

Fra 1958 - 1973. Ejer Christian og Anna Lundgård Jensen. Traditionel landbrugsdrift med rødbroget dansk malkerace køer i den ene længe og svineproduktion i den anden længe, samt hønsehold i hønsehuset ud mod Grydebjergvej. Endvidere kvier i den gl. hestestald. Udrugning af kyllinger i bryggerset. Vand fra egen kilde i markhjørne mod Bennebo. Her var etableret pumpehus og rør langs med Grydebjergvej. Kilden gav godt vand til familien og dyrene. Varme fra olieamin. Toilet i separat rum i staldlænge. Urtehave bag hønsehuset.

Fra 1973 - 1977. Ejer Karlo Tandal Danielsen. Planteavlsdrift med mange gule okseøjer, som blev bekæmpet, så jorden kunne yde et pænt høstresultat. Griseproduktion i den ene staldlænge. Ejer havde fuldtidsarbejde ved DSB i København. Mekanisering med Volvo Buster traktor og Nuffield. Indlagt vandværksvand fra Skamstrup vandværk. Opsat nyt vordingborg køkken. Septiktank nedgravet med hånden af fætter og ejer. Indlagt centralvarme.

Fra 1977 - 1979. Ejer Heinrich Jørgensen. Arbejdede som murer. Planteavlsdrift med opstart på produktion af jordbær, solbær og hindbær på mindre areal. Påbegyndt ombygning af stuehus.

Fra 1979 til i dag. Ejer Bjarne og Elisabeth Kühnrich. Planteavlsdrift, Juletræsdrift og pyntegrønt på 2 ha. Forpagtning af jord i Syvendekøb 8 tdl i 10 år. Forpagtning af naboejendom 6 tdl. i 8 år.

Forpagtning af jord i Sørninge 20 tdl i 2 år. Bjarne fuldtidsarbejde ved DSB/ Banestyrelsen/ Banedanmark som overplantør og Produktionenhedsleder. Elisabeth ledende ergoterapeut ved Svinninge og Dragsholm Kommuner i 8 år.

Ellers medhjælpende ægtefælle. Færdiggørelse og ombygning af ejendommen 1979 - 1983. Dræning af lave huller i tre marker. Landbrugsjord 8,6 ha bortforpagtet til Hesselgådens Maskinstation i Skamstrup 2008 -2013.

Møllegården:

Skamstrup Møllegård har alle dage været "den store gård" i Skamstrup. Gårdens historie begynder i 1862. Pranger Jens Peter Jensen, Hjembæk Mark, køber den 8 december 1862 arvefæste skøde på gård i Skamstrup. Gården har matr. 5 og nr. 39 I, vurderet til 5 tønder, 6 skæpper og tre fjerdingkar eller i alt 65 1/8 tdl. Prisen var 13.964 rigsdaler, 5 mark og 1 skilling.

Han gifter sig efterfølgende med Ellen Kirstine og sammen byggede de Møllegården i 1866 ude på marken. Kælderen blev indrettet som mejeri og gårdslagteri.

Samtidig med at Peter Jensen fortsatte som pranger, sendte han ugentlig en drift af kreaturer til København, samt en vogn med mejeri-og slagterivarer.

De to havde sammen 20 driftige år på Møllegården, som resulterer i ejerskab af mølle, bageri, købmandshandel og en gård udover Møllegården – nemlig Hjørnegården.

Billede af Møllegården fra omkring 1940

Efter Jens Peter Jensens død i 1883 driver Ellen Kirstine således to gårde, et købmandssted plus møllen og bageriet. Hun boede selv på Møllegården. Møllegården overtages i et glidende generationsskifte, sammen med mølle og bageri, af hendes søn Oluf Jensen, der driver virksomhederne videre ved Ellen Kirstines død i 1907.

Oluf Jensen er det medlem af familien Jensen, der i længst tid har ejet Møllegården. Han skabte sig en betydelig formue, efter datidens forhold, hvor han som landmand, bager og møller stod for opkøb og lagring af brødkorn for staten.

Møllegården, som ses på billedet fra omkring 1940, og familien Jensen har i mere end et hundrede år været rammen om et uhyre virksomt liv med landbrug, mølleri og bageri. Familien Jensen har således gennem

flere generationer været toneangivende i Skamstrups landbo-, forenings-, kirkelige-, sociale- og kulturelle liv. Møllegården bliver først i 1921 virkelig selveje ved betaling af en afløsningskapital på kr. 12.113 til Torbenfeldt. Bageriet blev solgt til bager Jens Hansen i 1920erne og møllen var forpagtet ud indtil den ophørte i 1959.

Oluf Jensen, havde sit virke på Møllegården og var meget aktiv også udenfor landbruget. Han var: sjælen i Andelsmejeriets oprettelse 1926 , og dets første formand; vurderingsformand for Østifternes Kreditforening; medlem af sogneråd; medlem af menighedsråd; medlem af styrelse og forretningsudvalg for Holbæk Amtstidene.

Som bestyrer af Bondestandens Sparekasse i Mørkøv (nu Nordea bank) i 25 år, havde Oluf Jensen i den position indflydelse på – og viden om kundernes økonomiske forhold, også de kunder, der kom fra Skamstrup. Oluf Jensen blev gift med Ane Kirstine, der døde i 1929. Andet ægteskab med Lieda Boysen Jensen gav fire børn, hvoraf Oluf B. Jensen overtog Møllegården og møllen ved farens død i 1953.

Oluf B. Jensen drev Møllegården på traditionel vis med en seks marks drift og besætning af køer og svin. Jordarealet blev forøget ved køb af Lindold i 1966. I 1964 blev kvægbesætningen solgt. I stedet blev avl og opfedning af Duroc svin hovedaktiviteten.

Oluf og hustru Minna var aktive i Skamstrups foreningsliv.

I 1989 overtog Bjarne og Henning Bach Møllegården i samdrift med Perlen og ved køb af Hjørnegårdens jord af Knud Nielsen. De dannede et interentselskab (I/S), der satsede på stor svineproduktion og en markdrift, der kunne udnytte og forrente større maskiner. I 2003 ophører samarbejdet mellem de to gårde idet Møllegården sælges til Jeppe Olesen og Bjarne flytter til Allehave som deltidslandmand, hvorimod Henning fortsætter på Perlen, men også som deltidslandmand. Nu drives gården af Jeppe Olesen, der uden fast medarbejder passer jord og svinebesætning.

Hjørnegården:

Beliggenheden på Skamstrupvej 31 har af mangel på noget andet navn givet gården på hjørnet navnet "Hjørnegården". Gården blev i 1880erne

"Hjørnegården", Skamstrupvej 31

købt af Jens Peter Jensen, Møllegården, hvis enke og søn Peter Jensen drev gården indtil 19???. Fra 19?? drev Ruth Sørensens farfar gården indtil 1943, hvor de flyttede til Bakkely – Skamstrupvej 60, der er et af de mange huse i Skamstrup, der blev bygget af Andreas Frederiksen. En vis Kildegaard havde gården i en periode inden den blev overtaget af Ruth Sørensens farbror Knud Jensen og hans kone Frida, der drev et traditionelt men eksemplarisk landbrug. Hjørnegården er en af de gårde, der aldrig blev udflyttet, men havde jorden et stykke på den anden side af Skamstrupvej. Knud og Frida solgte i 1984 gården til Knud Nielsen, der selv drev jorden sammen med Østergårds jorde, men udlejede bygningerne til beboelse. Senere solgte Knud bygningerne til de nuværende beboere Niels og Lona. Niels er barnebarn af baker Jens Hansen, der ejede og drev Skamstrup Brødfabrik fra midten af 1920'erne til 1945.

Egekærgård og Knøsen:

Hans Emil Frederiksen var ejer af Egekærgård fra marts 1924 til 1973. Gården var på 25 tdl. (13,8 ha.) efter at ca. 30 tdl. var skilt fra til nabogården Lindold, hvorfra jorden senere blev lagt til Møllegården. Egekærgård blev drevet traditionelt med korn, roer og græs, der hovedsagelig blev anvendt på gården til et husdyrhold på 12 køer, 10-15 grisesøer og tilsvarende fedesvin og et fjerkræhold af høns, ænder og

gæs. Der var undertiden to karle på gården og en ung pige i huset. I spidsbelastninger hjalp desuden en husmand som daglejer. Sønner Tage tog fra ganske lille aktivt del i bedriften og som ung knøs arbejdede han i flere somre med at skære tørv og skrabe smuld på Åmosen. Han kunne tjene 140 kroner om dagen med to heste og en vogn. Desuden skar man på Egekærgård store mængder hakkelse, der blev solgt til heste, der arbejdede på Åmosen.

Tage overtog gården i 1973, men havde inden da stået for driften i flere år. Hans Emil døde 1975, men hans hustru Ellen boede på gården indtil et halvt år efter salg af gården til Niels Friman Pedersen i 1985. Ellen boede derefter på Rosenvænget i ca. Halvandet år indtil hendes død i 1988. Niels solgte kort efter overtagelsen bygningerne fra, men driver stadig jorden.

I 1956 købte Tage, for opsparede midler, Knøsen af Gunnar Nielsen, så han kunne få foden under eget bord. Tage var vel udrustet til opgaven efter ophold på Ubby efterskole, en gloriøs soldatertid i Droningens Livregiment og ophold på den navnkundige Vallekilde Højskole med Groesen som forstander og Ernst Trier som underviser i landbrug og godt landmandsskab. Der manglede kun en solid partner. Det fandt Tage i Rigmor, der var født og opvokset på et lille sted i Friheden sammen med fem søskende. Rigmor var rustet til opgaven som

landmandskone da hun var opdraget til arbejde i hjemmet. Hun tjente også som ung pige i huset, blandt andet hos købmand Hansen i Svinninge, der udover købmand var en dreven grisehandler. Derudover passede Rigmor i fem år børn på Julemærkehjemmet i Friheden.

Tage og Rigmor blev gift 26. januar 1957. På trods af hendes gode forberedelse havde flytning til Knøsen nær taget pustet fra hende. Knøsen trængte nemlig til en særdeles kærlig hånd efter at den havde stået tomt i et helt år. Tage foretrak nemlig at blive tæt ved mors gryder på Egekærgård. Tage og Rigmor levede i mere end en generation et godt liv på Knøsen, med aktiv deltagelse i Skamstrups forenings- sociale-og kulturelle liv. To børn blev det til. I 1999 solgte de Knøsen til Gregers Hastrup og flyttede selv til Mørkøv for at nyde et velfortjent otium. Hastrup solgte bygninger til Chris og Dorte, der senere mageskiftede med de nuværende ejere Casper Og Mira.

Knøsen havde 33 tdl. (18,2 ha.), der også omfattede den delvis golde grus bakke, hvor Flyvevåbnet i mange år havde deres udkikspost.

Knøsen blev drevet traditionelt med et markbrug med 6-7 skifter bestående af: sukeroer til fabrik, foderroer, byg, hvede, undertiden rug på bakken og kløvergræs.

Et husdyrhold på 12-13 køer, 15 grisesøer og fedesvin og 200 høns og andet fjerkræ brugte en del af avlen fra markbruget. Men der var også overskud af korn til salg. Det blev solgt til Wulf i Mørkøv og i et vist omfang også til Købmand Ernst Hansen, Møller Jacob Bay og til Emil Madsen, der havde et husdyrhold, større end han selv kunne producere korn nok til. Æg var en vigtig indtægtskilde de blev solgt til bagermester Johansen, afhentning var hver uge og afregning hvert kvartal, hvilket betød en pæn sum penge på een gang.

Selvom Hans Emil Frederiksen havde været med til at etablere Skamstrup Andelsmejeri i 1926 fandt både Hans Emil og Tage at mælkepriserne var for lave. De leverede derfor mælk til privatmejeriet i Rønnekilde og senere til Irmas Kongstedlund mejeri, der betalte en højere pris end andelsmejeriet.

Der var to karle på gården, men ingen ung pige i huset, da Rigmor selv tog vare på husholdning, børn og mand. Derudover var hun aktivt med i bedriften, med pasning af grise og fjerkræ samt med i roehakning, høst og andre spidsbelastninger i mark og stald.

Tage malkede selv, mens karlene muggede i ko-og svinestald samt udførte det meste af markarbejdet.

Indtil 1952 foregik alt markarbejde med heste-og håndkraft, men i 1952 kom den lille grå Ferguson på gården. Den blev afløst af den røde Ferguson 35 i 1961, derefter af en Ferguson 165 i 1969 og sidst, men ikke bedst, af en Volvo 650 i 1979, købt af Knud Knudsen. Allerede i 1962 fik Knøsen en selvkørende mejetærsker af mærket Køhler.

Der var malkemaskine (Alfa Laval) fra Tages start på Knøsen og både malkemaskine og kværn blev købt på Egekærgård så tidligt som i 1937 (eller 1939). Begge gårde havde eget tærskværk og presser inden mejetærskeren blev taget i brug i 1962.

Tage var i alle årene medlem af Holbæk Amts Landboforening og havde stor nytte af konsulenterne Vind og Mariegårds ekspertise i henholdsvis planteavl og husdyrbrug. Landboforeningen førte desuden gårdenes regnskab.

Fritiden for Rigmor og Tage blev anvendt i Skamstrups forenings- og sociale liv. Desuden var der undertiden tid til en kolegal snak, en øl, jagt og et spil kort med Johannes Kristensen, Kaj fra Frydensberg, købmand Thimkes, slagter Olsens og mejerist Henry Bisgaards

Østergård:

Alfred Nielsen var gårdejer på Orø og derefter på Solvang i Alleshave. Begge steder var ret isoleret og langt fra den øvrige familie.

Han købte derfor Østergård i 1948 af Thorkild Jensen, der et par år tidligere havde købt gården af Valdemar Larsen. De to karle, der havde tjent Alfred først på Orø og senere i Alleshave fulgte trofast med også til Skamstrup. Af Østergårds 60 tdr. land (33 ha.) er et par tdr. land mose, ca. en fjerdedel er ret sandet og stenet jord og ca. en fjerdedel er meget besværlig og stiv lerjord. Omkring halvdelen er god agerjord med god gødningskraft.

Der var nok at tage fat på efter overtagelsen, da Thorkild Jensens forpagter havde taget alle dyr med. Der skulle således bygges en ny kvægbesætning op. Det var indtægter fra mosens tørv og ler fra den besværlige lerjord, der gjorde det muligt og i det hele taget lagde grundlaget for Alfreds Nielsens gode økonomi. Der blev i mange år gravet ler, der blev solgt til Undløse teglværk og kørt dertil af Svend vognmand ofte med Svend Willy som chauffør.

Østergård blev under Alfred Nielsen drevet traditionelt med et seks-syv skift markbrug og malkekøer og svin. En gammel Fordson på jernhjul blev i 1952 afløst af "Den lille grå Ferguson", der blev starten på mekaniseringen af Østergård. Som en kuriositet viser vi (næste side) fakturaen på kr. 11.433 for køb af en ny Ferguson, 2-furet plov og et lygtesæt.

Kvægbesætningen blev solgt i 1964.

To karle og en daglejer gjorde det muligt for Alfred Nielsen at påtage sig mange forskellige tillidshverv. Han var i sognerådet i mere end 20 år indtil kommunalreformen i 1970; formand for Venstreforeningen også i mere end 20 år; medlem af skolekommissionen og formand for den lokale landboforening i en længere periode. Han var formand for det kommunale kornnævn, der havde til opgave at bistå ved gennemførelse af Landbrugsministeriets bestemmelser om fodringsforbud og egnethed af brødkorn m.m. Til at føre tilsyn med deres overholdelse, var der i hver kommune et kornnævn på 3 mand (1 større landmand, 1 mindre landmand og 1 ikke-landmand). De kommunale kornnævne rapporterede gennem Amtskornnævnet til Statens Kornkontor under Landbrugsministeriet.

I mange år var Alfred Nielsen med i vandværkets bestyrelse sammen med bagermester Johansen, smed Børge Hansen, Johannes Kristensen m.fl. Som det fremgår af vandværkets protokol gik formandsskabet i mange år på skift mellem Alfred Nielsen og Johannes Kristensen. Denne store indsats for vandværket videreførte sønnen Knud indtil 2008. Alfred var også i mange år brandfoged og senere brandinspektør.

Knud var 8 år, da familien flyttede til Skamstrup. Som dreng hjalp han med på gården. Han oplevede dog også verden udenfor Skamstrup på efterskole i Sorø, som FN soldat i Gaza i 1960, derefter på Askov Højskole og senere på Høng Landbrugsskole.

Mere end landbrug var Knuds interesse minkavl, som han påbegyndte i 1966 samtidig med at han passede korntørreri på Torbenfeldt i flere høstsæsoner. Han var også på Ruds Vedby lucerne tørreri, ofte med 7 gange 12 timer om ugen.

Johs. Nielsen & Co.

Postgiro-Nr.
742 32

Nye og brugte

Automobiler

Moderne
Automobil-Værksted
Karosserifabrik
Service-Station . Autolakering

„Autohus“

Københavnsvej 26 . ROSKILDE . Telefon 2535*

Hr. gårdejer Alfred Nielsen,
Skamstrup pr. Mørkøv.

29. april 1952.

FAKTURA № 12516

1952	Specifikation	Debet	
		Kr.	Øre
19/2	An 1 stk. Ferguson tractor 1952 benzin motor nr. 21216, chassis nr. 262614 1 stk. 12" 2-furet plov nr. 11854 Fraugde 1 sæt lys m/baglygte og horn Finansieringsomkostninger	9930 00 1150 00 250 00 ----- kr. 11330 00 " 103 00 ----- kr. 11433 00 ===== s.e.& o.	
Yderligere Specifikation fremkommer ikke			

*Den Vogn De søger
har vi!*

Aut. Bur-Wain-Forhandler:

»Jeep« - Flying Standard - Studebaker - Willys Overland - White - Scania-Vab
A. E. C. - Skoda - Ferguson Traktorer

Efter Alfred Nielsens sygdom i 1978 overtog Knud gården og dermed ansvaret for hele driften. Han blev dog boende i huset på Skamstrupvej 65 indtil 1988, fordi Alfred Nielsen ikke mistede håbet om at komme tilbage på gården fra hans "midlertidige" ophold på plejehjem i 8 år. Knud fortsatte med at holde grise et par år, men det var minkene, der havde hans interesse og gav en god indtjening. Der var årligt mellem 500 og 2000 mink til pelsning, som resultatet af 425 tæver med et gennemsnit på 4,5 hvalpe pr. år. På grund af det store arbejdspress nedtrappede Knud med mink og forøgede landbrugsarealet med 15 ha.

ved køb af Knud Jensens gård (Hjørnegården) i 1984. Bygningerne blev lejet ud og senere solgt til Niels og Lona. I denne periode supplerede han indtægten med brød – og taxakørsel.

De 15 ha. Blev solgt til Bjarne Bach, Møllegården i 1994. Med et stadig vigende helbred på grund af fysisk hårdt arbejde gennem et langt liv gik Knud på pension omkring 2004.

Perlen:

Gården Perlen er den gård i Skamstrup, hvor vi har pålidelige informationer helt tilbage til sidst i 1700 tallet. Perlen er ifølge udskiftningskort fra 1794 udflyttet fra Skamstrup by og opført på sin nuværende plads. Vejen til gården gik gennem skoleloddet til den nuværende Lindholtvej nr. 11. Gården fik da matrikel nr. 19 af Skamstrup by.

Den første ejer, som også havde besiddet gården, mens den lå i Skamstrup by, blev gårdmand Elias Eliassen.

Fra 1804 fæstede gården af Henrik Buchave.

Fra 1810 overtog Mads Ibsen, som dør den 20. maj 1837, 56 år gammel. Enken Marie Jacobsdatter fortsætter på gården med hjælp fra hendes syv børn.

År 1843 – den 9. januar, er der fæstebrev fra Kammerherre v. Deurs til gårdfæster Jens Christiansen af Gyrstinge på gården "Perlen" udflyttet fra Skamstrup by.

År 1888 - den 15. august er der syn på gården da den skal overleveres af den forrige ejers søn Christian Jensen. Denne har i nogle år bistået forældrene med gårdens drift.

År 1910 – den 21. juli er der syn på gården, da den skal overleveres til ny arvefæster, Jens Hansen af Simmenfeldt.

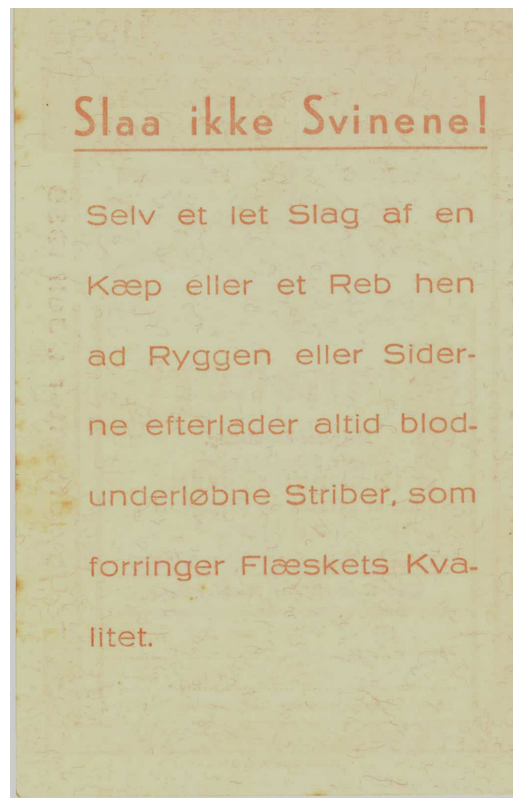
Jens Peter Hansen, søn af forrige ejer Jens Hansen, frikøbte gården fra Torbenfeldt Gods i 1919 som resultat af den nye retsreform og lensafløsningen.

Jens Peter Hansen drev gården i 36 år, med følgende træk fra driftsformen:

Der var i stalden 20-25 malkekøer plus opdræt. Ni -10 søer med alle smågrise til opfedning på gården. Der var 6-7 arbejdsheste og næsten altid 4 føl om sommeren. Der var en fodemester og 2-3 karle til markbruget. Der var ung pige i huset, som af og til også hjalp til i marken. Jordarealet var på i alt 86 tdr. land med de 8 beliggende på Åmosen i Skellingsted. Gården blev drevet med en 7-marks omdrift: 1 med roer; 1 med havre; 1 med rug/hvede; 2 med græs og frø og; 2 med byg.

I 1947 kom den første traktor – en gammel International, der fungerede indtil 1949. Den blev afløst af en Fordson Major (Klodsmajor).

I de for landbruget vanskelige år i trediverne blev der indført svinekort d.v.s. et kort for hvert svin leveret til slagteriet. Situationen blev bedre for landbruget med start af anden verdenskrig i 1939. Men der blev indført afleveringspligt af korn til statslagrene så husmændene kunne købe billigt korn. Nogle gårde købte korn af kornhandleren og afleverede pligtskyldigt. Det var kornnævnet der overvågede.

I 1935-36 blev jordene omkring Skamstrup kalket med mergel, som blev leveret i tipvogne fra Hannerup mergelleje.

Den næste ejer er Jens Falster-Hansen fra 1956 til 1972. Han jordforbedrede igen, men denne gang med mergel fra Jernløse mergelleje, der blev leveret i lastbil. Jens Falster købte i 1959 en 10 fods mejetærsker, der var stor nok til også at høste for andre gårde i nabolaget. I 1967 byggede Jens en ny svinestald til 328 grise.

I 1972 blev Perlen købt af færingen Erling Laxefoss, som kun havde den i kort tid. Han solgte i 1973 til speciallæge Erik Arnt. Han moderniserede stuehuset indvendigt. Erik Arnt døde i 1983 af en hjernesvulst.

I 1983 blev Perlen købt af et anpartsselskab, bestående af Jørgen Kærgård og dennes svoger. Jørgen Kærgård drev gården til 1992, hvor anpartselskabet blev opløst.

Perlen blev så i 1992 købt af Skamstrup Møllegård I/S v. Bjarne og Henning Bach, Skamstrup. Møllegården og Perlen blev drevet sammen under mottoet svineproduktion "fra jord til bord" og med planteavl. Dette I/S blev ophævet i 2004.

I 2004 overtog Jette og Henning Bach gården som ejere. Henning har siden 1989 været selvstændig landmand med produktion af grise – fra jord til bord - og planteavl på ca. 100 ha jord. Men ved overtagelsen af Perlen i 2004 blev so- og smågrise produktionen skrinlagt, og grisebestanden blev reduceret til på årsbasis kun at være ca. hundrede slagtegrise på Friland og dybstrøelse og så dyrkning af i alt ca. 60 ha jord. - Jette passer husholdningen, børnene og har et job som sekretær hos Zealand Care A/S.

Anders går i skole på Kildebjerg Skolen i Mørkøv og Katrine og Kristian går i skole på Sdr. Jernløse Lilleskole, og i fritiden deltager de aktivt i gårdens liv, samt passer deres forskellige fritidsinteresser.

Perlen har en mindre mose, og her var Henning nødt til at have en ko til at gå og græsse, så i 1993 købte han en Hereford lignende kvie. Den er siden blevet til en besætning af kødkvægsracen Charolais. Familien købte i 2002 på Roskilde Dyrskue den første Ægte Charolais Tyr og han har gjort sit arbejde godt. Ud over de kalve han har avlet, så har gården

hen over årene købt flere Charolais dyr til. køerne går om vinteren i en stald med dyb strøelse, hvor de har mulighed for også at gå ud i snevejret og få lidt frisk luft. Om sommeren går de på markerne og gumler græs i sig. Derudover får de kraftfoder, halm og ensilage. Grisene bor om sommeren ude på marken i små "jern-telte" med tilhørende mudderpøl. Om vinteren kommer de under tag og hygger sig i dyb strøelsen. Gården har salg af de mange sunde produkter, der er opdrættet på mark og i stald under optimale forhold for dyrene.

Dejligt med mange mælkebøtter og frisk luft.

*Grisene

Åh et herligt griseliv!

Vinsøgård:

Thomas Jørgensen, født i Skamstrup og ejer af Vinsøgaard var en initiativrig og dynamisk person og samtidig en holden gårdejer, der var afholdt af Skamstrup borgerne. Han var senere primus motor i opførelse af forsamlingshuset og det første vandværk i Skamstrup. Det var også Thomas Jørgensen, der i 1883 købte Stormøllen som blev opført på Sørningevej 43 på matr. Nr. 9F,10C. (se også temahæfte om Mølleri-og bagerivirksomhed i Skamstrup). Thomas Jørgensens søn Jørgen overtog gården i 19?? Og drev den indtil 19??, hvorefter han flyttede på aftægt i huset på Skamstrupvej 79 (hvor nu Tommy og Bodil Povelsen bor). Valdemar og Ketty Petersen købte gården og drev den med markbrug og besætning indtil 1964. De forbedrede gården med et nyt stuehus i 1954 og senere med en ny garage.

I 1964 overtog Helge og Ruth gården kort tid før de blev gift, efter at have kendt hinanden siden 1956. Helge havde som ung plads på en gård i Sønderup og derefter 18 måneders soldatertid på Bornholm. Som forpagter med en stor kvægbesætning i Vedby nær ved fødehjemmet Lærkenfeld, opsparede Helge tilstrækkeligt til at overtage Vinsøgård.

Allerede det første år byggede Helge og Ruth nyt svinehus med plads til 160 fedesvin. Det var murer Aksel Jensen der stod for murerarbejdet og tømrer Erik Johansen, der havde tømrearbejdet. Senere byggede de også kostald til 32 malkekøer og inddrog noget af laden til kalve. Da Helge havde mere interesse for køer og ikke kunne tåle støvet i svinestalden, blev denne ombygget til ungkreaturer. Der blev rejst siloer til korn og ensilage og kostalden blev udvidet med plads til 52 malkekøer. En kvægbesætning af den størrelse betød en start på morgenmalkningen kl. 5 hver morgen alle ugens dage. Helge tog sig af malkekøerne og Ruth klarede arbejdet i de to andre stalde. Markdriften deltes de om. Måltiderne blev ofte indtaget sammen med arbejdet og aftenmåltidet med varm mad som regel ikke før 19.30 – 20.00. Mekanisk udmugning var en stor hjælp og et godt naboskab ligeledes. Det betød et bank på Erik Jørgensens sovekammervindue, når der var vanskelige kælvninger.

Ruth beretter: "Nå vi om sommeren insilerede græs kørte vi som regel over en hel nat. Det larmede enormt men vi har dog aldrig fået klager fra naboerne. Mormor så efter børnene imens jeg hjalp i marken".

I starten af ægteskabet havde Ruth lært at et hus skulle gøres rent hver lørdag. Da huset var stort, blev det ofte midnat før Ruth var færdig så Helge brokkede sig lidt over sin mangel på nattero. Senere måtte Ruth stille mindre krav. Haven kom Ketty og ordnede på samme måde som hun gjorde da hun selv boede på gården. Valdemar kom også til og gav et nap med i marken i starten.

Pigerne Leni og Lone voksede til og blev store børn med mange venner og så kom tiden med børnedyreskuet i Jyderup, som fiskehandler Niels Erik Frandsen, Præsteskovene havde holdt i mange år. Det var som regel en travl week-end for børnene, der nogen gange startede ved 4 tiden om morgenen med at vaske heste og gøre klar til at de skulle køres afsted med fugle, kaniner, marsvin og heste samt Leni's æsel. De skulle jo også have mad med og helst en voksen ledsager – men det var nu ret hyggeligt.

De to piger var med i alt slags arbejde. Leni harvede engang på bakken oppe ved byen hvor det ene baghjul sank ned i noget sand. Hun syntes det var frygtelig flovt at traktoren holdt skævt – så meget vidste hun, at man helst skulle køre lige. Skulle Ruth og Helge i byen til spisning og Helge manglede de halve køer at malke så tog Lone over og malkede færdig. Det var hun rigtig god til.

Helge havde dårligt ben et år hvor de unge mennesker savede og flækkede alt vores brænde og kørte i hus. Det var flot gjort. Helge blev hjulpet af Volle i Kattinge, han drak urtethe i mange år og det hjalp ham igennem.

I 1986 gik en gammel drøm i opfyldelse. Ruth fik skøde på Fehuset, Skamstrupvej 78, hvor hun gerne ville bo som gammel. I 1974 havde Helge og Ruth købt et stykke jord af tømrer Hans Jensen, Skamstrupvej 80. Det jord er siden lagt ind under skamstrupvej 78 fordi det var byjord.

Helges knæ og skuldre var nedslidte så han ville gerne holde i 1994. Ruth syntes nok man blev lidt for hurtigt gammel ved at flytte fra gården. Der gik flere år før hun vænnede sig til at der ikke mere var dyr at passe. Takket være børn og børnebørn og en masse aktiviteter i Skamstrup med et rigtig godt kammeratskab alle imellem går det bedre. Helge hygger sig med mange aktiviteter hos sine brødre, børnene og i sommerhuset samt med sine gamle biler. Han kører med brudepar ind imellem samt med børnebørnene til dåb og konfirmation. Tommy køres i børnehave i Frydendal af morfar hver morgen.

Siden 19?? har Niels og Lisbeth ejet og boet på Vinsøgård, der drives som deltidslandbrug. Begge har arbejde udenfor llandbruget.

En forpagter kommer til Skamstrup

I 1959 skulle der forhandles en ny forpagtning af præstegårdens jorder og avlsbygninger, da den daværende forpagter Thorvald Christensen faldt for aldersgrænsen. Det var ikke vanskeligt for Menighedsrådet at beslutte om den nye forpagter. Ib Forman havde en landbrugsuddannelse, som kun meget få kan leve op til. Ib var født og opvokset på Ibstrupgård i Ny Bjergby, men rejste hjemmefra som femtenårig. Hans curriculum vitae er kort beskrevet som følger:

<i>Bondekarl i et år for kr. 500 plus kost og logi</i>	<i>På Skyttegården i Sønderjylland hos Ernst Hoffmann, der senere påvirkede Ib på flere måder.</i>
<i>Landvæsenellev stadig for kr. 500 plus kost og logi</i>	<i>Melbygård ved Kalundborg, hvor rafinaderiet ligger idag.</i>
<i>Elev på Hørbygård stadig for kr. 500 plus kost og logi</i>	<i>Det var de første, men ikke de sidste erfaringer med store landbrug</i>
<i>Forkarl for kr. 1000 for et år plus kost og logi</i>	<i>Lerbæksgården ved Roskilde mellem St. Hans hospital og Boserup Sanatorium, der modtog mælk fra gården.</i>
<i>Forkarl/underforvalter for kr. 600 for et år plus kost og logi</i>	<i>Nysø ved Præstø hos forpagter Fabricius</i>
<i>Arbejdende forvalter for 6-700 pr. år plus kost og logi</i>	<i>Flensborggården ved Glumsø, hvor han var i 2 år</i>
<i>Elev på Tune Landbrugsskole i 1942</i>	<i>Opholdet var bestemt for 6 måneder, men onkel Ernst anbefalede kraftigt et 9 måneders ophold. Ernst vidste hvad uddannelse betød. Det var hans far der stiftede det store entreprenørfirma Hoffmann da de byggede havnen i Esbjerg</i>
<i>Røgter på lille gård på Stevns</i>	<i>Ib tog jobbet fordi han havde brug for noget erfaring fra stalden til at bestride de lederjob han havde i tankerne.</i>
<i>Forvalter på Tømmerupgården</i>	<i>Var i 2 år leder af 2 husmænd, 1 fodermester, 2 karle og en staldkarl. Der var 120 tdr. land med en del mose til tørveskæring og skrabning af smuld. Kom godt ud af det med enkefru Plesner og sønnen Frederik, der ejede Anneksgården og senere købte Ulviggården</i>
<i>Gift med Grethe</i>	<i>Ib mødte Grethe på Tømmerupgården, hvor hun var ung pige i huset. De blev gift november 1945</i>
<i>Bestyrer</i>	<i>Ib og Grethe var bestyrerpar på Viegården i 2 år hos Dr. Tech. Dam. Der var røde tal på bundlinien, så doktoren ønskede at få en forpagter i stedet for bestyrer.</i>

<i>Forkarl</i>	<i>På Laugø ved Helsingør. Grethe stod for folkehusholdningen</i>
<i>Bestyrerpar i 2 år</i>	<i>På Tømmerupgården på anbefaling af Frederik Plesner, der var rådgiver for den danske landbrugsattaché i USA, Ejner Jensen, der havde købt gården</i>

Efter denne grundige landbrugsuddannelse købte Ib og Grethe ejendommen Søly på 17 tdr. land i Bennebo. Det var en bakket, stenet og sandet jord med lidt mose. De drev ejendommen i 7 år, men Ib supplerede indtægten ved at klippe køer. Det foregik ved at cykle rundt med den elektriske klippemaskine til bønderne i området, fra oktober til december, efter at køerne var sat på stald for vinteren. I den periode arbejdede Ib også for Oluf Holmegård i Sørninge, der udover landbrug drev maskinstation. Ib kørte Fordson Major (klodsmajor) Mineapolis og Nuffield med diverse maskiner. Efter høst kørte han, med "Svendsker Børge" som makker, tærskværk og presser til de mindre gårde og husmandssteder, der ikke selv havde tærskværk. Ib passede værket og traktoren og Børge lagde i. De andre opgaver som at forke neg til Børge og tage korn og halm fra, sætte halm i stak og bære korn på loftet var kundens opgave. Ofte hjalp de små landbrugere hinanden, da de ikke hver for sig havde mandskab til alle de opgaver, der skulle løses på kort tid.

Ib havde også i flere år en mælkerute der dækkede Bennebo og Lindholt. Mælken blev indsamlet på gårdene fra Kl. 6.00 og leveret til Englevåd andelsmejeri. Skummetmælk og valle blev taget retur til landmændene. Det foregik med hest og vogn. Mælkejungerne, der som fyldte, vejede omkring 80 kilo, blev læsset og aflæsset med håndkraft. Det tog således 3 timer hver dag – også lørdag og søndag.

I 1959 så Ib større muligheder i forpagtning. Andre i familien mente at selveje var det vigtigste for en landmand. Ib holdt dog fast ved at en forpagtning med en afgift, der passede til produktionspotentialen, var bedre end at være prioritetsbestyrer for en kreditforening eller bank. Ved den første forpagtningsaftale kvævede menighedsrådet kaution. Senere ved de 8-årige genforhandlinger blev dette krav forbigået. Da Ib fyldte 67 år mente menighedsrådet at forpagtningen skulle i licitation, fordi det måske kunne give et større afkast. Heldigvis var der en provst med lidt sans for økonomi, der satte mere pris på en stabil forpagter end en usikker og besværlig tilfældig person. Efter den intervention fra provsten var der aldrig mere diskussion om forpagtning, der afsluttedes med at Ib stadig bor på gården, mens jorden er forpagtet ud først til en økolog, men senere til Morten Nielsen, Gernersdal. Udover forpagtningsafgiften skulle Ib sørge for rivning af præstegårdens

gårdsplads samt snerydning, ellers havde han frie hænder til at drive landbruget. Det var i mange år helt traditionelt med markbrug, køer, fedesvin og lidt fjerkræ. De fire børn hjalp til i landbruget indtil de forlod hjemmet. Grethe stod for husholdning, vinlavning og gårdens regnskab. Det var en stor lettelse for hele familien da roerne til køerne blev afløst af majs. Det mere passende foder til drøvtyggere halverede dyrlægeregningen.

Onkel Ernst var stadig med, da han i 1959 sponsorerede den første traktor – en Ferguson 35. Den blev senere afløst af en David Brown 88 med læssegrab. Da den ikke kunne mere blev det til en International med grabbe til at læsse de 80 læs møg til spredning på markerne hvert år. Senere en David Brown, som stadig fungerer, en Ursus, der ikke fungerede særlig godt og sidst en International 75, der stadig hjælper Kris Lund-Jensen, der købte traktoren da Ib holdt op. Nu er traktoren endt hos "Smeden" John Rasmussen, med henblik på istandsættelse og videre salg.

Ib havde i mange år en af de højstydende kvægbesætninger. Det var der ingen grund til at bevise gang på gang, så Ib sparede kontingentet til kontrolforeningen, men vedblev selv at kontrollere ydelsen fra hver ko. Af beskedenhed var Ib medlem af husmandsforeningen, der ydede god konsulenttjeneste og desuden formidlede billige lån til finansiering af maskinkøb. Ib havde et vist maskinfællesskab med Knud Jensen, der havde en radrenser til traktor, men ikke en velegnet traktor, som Ib havde. Desuden delte de grisevægt i mange år. I flere år forøgede Ib jordarealet ved forpagtning af Ravns og Jens Christensens Jorder.

Et langt og ofte slidsomt arbejdsliv gav ikke megen tid til fritidssysler, men Ib og Grethe har altid haft tid til familielivet. Ibs hobby og passion er ridning og heste, som han har et udædvanligt godt greb om. Grethe har været ferm til håndarbejde, der undertiden gav lidt indtægt, men ellers tilgodeså møllens julemarked.

På trods af mange års hårdt slid er Ib stadig i fin form og kan danse en hel nat. Grunden er en sjælden evne til at bruge sin fysik på den mest effektive måde, samt drikke et til to glas rødvin hver dag i mange år.

En landarbejders liv

Svend Willy Henriksen blev født i Syvendekøb den 5. september 1924 på den ejendom, der indtil for nylig var gartneri. Hans far var oprindelig smed på Torbenfeldt, efter at have stået i lære samme sted hos smed Stougaard. Hårdt arbejde i skoven og i smedien havde gjort ham invalid (sclerose) og fuldstændig uarbejdsdygtig. Han modtog det man dengang kaldte invalidepension, der bestod af 15 kroner om måneden.

Familien flyttede da Svend var fem år til Skamstrup til huset på Skamstrupvej 49, hvor familien boede i 49 år. Det var et hårdt og barsk liv for familien, der bestod af en 4 år ældre bror Helge og en 4 år yngre søster Herta. Svends moder vaskede for mere velstillede folk for 50 øre om dagen og børnene måtte tidligt deltage i familieindtjeningen på den ene eller anden måde. Helge, familiens yndling, kom i bagerlære og blev konditor. Svend ønskede at komme i mekanikerlære, men det var der ikke råd til. Herta arbejdede som ung på tørvemosen. Karlene drak hende fuld og besvangrede hende. Det betød så stor en vanære at Herta måtte aflevere barnet på Sølyst i Jyderup og selv forlade byen. De hårdeste anklager kom fra de bedrestillede personer i byen, der selv havde lidt den samme skæbne at få et barn udenfor ægteskabet. Herta blev senere gift med en musiker og havde et godt liv, men uden noget at takke Skamstrup for.

Da Svend ikke fik lov at blive mekaniker måtte han tage til takke med et liv som landarbejder og arbejdsmand. Det er det liv som Svend fortæller om på disse sider. Svends karriere i landbruget startede som 8-9 årig for Hedvig på Lisehøj. Her skulle han drive de fire heste ved hesteomgangen. For det arbejde fik han 50 øre om dagen plus kosten, der mere end den beskedne løn aflastede familieøkonomien. Svend fik en god behandling på Lisehøj og fik rigelig og god mad. Det kan synes mærkeligt at "gratis" kost betød så meget for familien Henriksen. Men det forstås bedre når man ved at der juleaften kun var råd til stegte æbler i fedt og med løg.

Svend arbejdede kun hveranden dag på Lisehøj, da han hveranden dag gik i skole. Han var ikke en af yndlingseleverne og fik stort set hver dag korporlig afstraffelse dels fordi hans fattige familie ikke kunne tilbyde læreren gode middage og jagtrettigheder og dels fordi det hårde landbrugsarbejde ikke gjorde det muligt for Svend altid at passe lektier og forberedelse. Svends mor gjorde rent i Skolen. Men da Svend en dag blev hårdt straffet for en forseelse han på ingen måde var skyld i eller årsag til, ophørte moderen med rengøring af skolen efter en "kameratlig" samtale med lærer Andersen.

Jørgen Jørgensen på Vinsøgård så tidligt Svends arbejdspotentialer og spurgte hvormed han tjente på Lisehøj. Omgående tilbød han en forhøjelse til 75 øre om dagen. Desuden fik Svend jobbet med at samle

de æg sammen som hønsene lagde på halmloftet. Det gav en ekstra indtjening. Jørgen Jørgensen havde et problem med en vis person og tilbød Svend 75 øre for at ordne sagen med en lag tæsk. Det gjorde Svend eftertrykkeligt, men uden at skade manden for livstid ! Man måtte jo tjene penge hvor der var nogen at tjene!

Svend trak orgel i fire år indtil storebror Helge blev konfirmeret. I den forbindelse mente Pastor Austin Hansen, af et godt kristent hjerte, at et fattiglem som Svend skulle "hædres eller bæres" med et besøg på Torbenfeldt. Besøget fandt sted sammen med to andre fattiglemmer – piger fra Mørkøv. En tjener lukkede dem ind og alle tre sad nervøst på den yderste fjerdedel af stolen. Godsejeren kom ind for at hilse og drøftede Svends families tidligere virke i skov og smedie på Torbenfeldt. De tre fik lagkage og varm chokolade samt en besked en boggave. Der var dog ikke noget til afhjælpning af fattigdommen eller dens årsager.

Lige efter Svends konfirmation kom han for skade at cykle ind i en rose, der brækkede hjemme i haven. Hans moder så ikke anden udvej, som afstraffelse, end at tilbyde Svends arbejdskraft til forefaldende landbrugsarbejde hos Peder Madsen, nu afdøde Emil Madsens far. Tilbudet gjalt for en vinter, der blev betalt med 85 kr. plus kost og logi. En del af kosten bestod af den skolemad som Emil levnede og som var til rådighed dagen efter. *Det må antages at mere end afstraffelse for en ødelagt rose var det nødvendigheden for Svends mor at sikre aflastning af hjemmets økonomi og samtidig forbedring af Svends unge liv.*

Svend var derefter bondekarl hos Jens Chr. Nielsen i Svinninge, der var sognerådsformand og missionsmand. Svend fik en løn på 225 kroner for sommeren (1.maj til 31. oktober). Men Nielsen var som mange missionsfolk ret påholdende og sagde så hurtigt velbekomme efter den afsluttende bordbøn, at Svend måtte bruge ca. halvdelen af lønnen (100 kroner) hos bageren for at overleve. Ikke desto mindre tilbød Nielsen at fortsætte fæstet, men Svend afslog høfligt tilbuddet.

Svend tog tilbage til Jørgen Jørgensen til den uhyrlige vinterløn på 225 kroner (1. november til 30. april). Det var nemlig almindeligt at vinterlønnen var mindre end sommerlønnen. Svend satte stor pris på Jørgensen familien som arbejdsgiver og "madmor".

Svends arbejdsevne og pålidelighed var nu almindelig kendt, så der var bud efter ham fra alle side. Bestyrer Peder Madsen på Mindet (Antoinettesminde) hyrede Svend til at lægge kartofler en hel uge. Det blev til et helt års arbejde som landbrugs-og skovarbejder. Ansættelsen omfattede ikke kost og logi, men lønnen var som ungarbejder 80 øre i timen, de voksne fik 1 krone og 10 øre. Arbejdet på Mindet førte også Svend til betroede altmulig jobs på Torbenfeldt i perioder med kun lidt arbejde på Mindet.

I slutningen af krigen tjente Svend de helt store penge ved at skrabe og læsse smuld på Åmosen om sommeren. Det var hårdt arbejde og kun de

få personer, der kunne arbejde som ham selv blev Svends makkere. Smuldet blev afhentet af lastbiler. Noget gik til stoker fyr i Holbæk andet gik til små fabrikker, der lavede formbrændsel (en slags briketter). Svend skar også i perioder tørv på Valdemar Larsens mose gennem en "stråmand" fra Kalundborg.

Efter et års soldatertid fra midten af 1947 arbejdede Svend et par måneder hos Toftegaard Madsen i Skellingsted og derefter et halvt år hos Skovfoged Madsen. Arbejdet bestod af brændehugning, skovarbejde og fejning af vejen for blade. Det foregik med en hjemmelavet riskost af birkeris. Madsen tilbød Svend fast arbejde med "Sorte Hans" som makker. Svend mente ikke kemien mellem de to passede sammen og afslog tilbudet. I stedet søgte Svend mod København og endte på et gartneri i Sengeløse hos elskelige ældre mennesker. Det var herfra at Margrethe og Svend vognmand hentede Svend til at afløse "Røv og kasket" alias Børge Jensen som lastbilchauffør.

Svend arbejdede for Margrethe (og Svend) i 10 år. Hver mandag og onsdag kørte han svin til Holbæk slagteri tre gange pr. dag og med 30-35 svin pr. læs. Som altid arbejdede Svend dobbelt så meget som andre ved at tage et svin under hver arm når der skulle læsses. Om tirsdagen kørte han levende kreaturer til København. Resten af ugen gik med kørsel af enhver art. Flere opfordrede Svend til at etablere sig som selvstændig vognmand i Skellingsted, men det fandt han for risikabelt.

Som det sikkert fremgår var Svend pålidelig, nøjsom og sparsommelig. Helt fra sin første "ansættelse" som otteårig på Lisehøj, havde Svend været en fast kunde i Bondestandens Sparekasse i Mørkøv. Det var meget værdsat af bankbestyrer Oluf Jensen, der som regel gav Svend 10 øre til at købe basser for og desuden tilbød et lift i hestevognen tilbage til Skamstrup. Svends sparsommelighed gav et resultat på 20.000 kroners opsparede midler i midten af 1950'erne. Det betød at Svend nu kunne tænke på giftermål og børn. Han købte først en byggegrund af vognmanden. Derefter kikkede han sig omkring efter en gifteklar pige.

Den rette person var Odette, der havde samme indstilling og pålidelighed til hårdt arbejde. Odette er født i Kragenæs på Lolland og arbejdede mange forskellige steder på Lolland-Falster indtil hun ved en tilfældig annonce kom til Nøkkenvedgården i Knabstrup. Det var ingen success og Odette rejste hurtigt til Julemærkehjemmet og derfra til Det Gule Palæ hos kammerherre Sofus Buchwald og fru Bodil, hvor hun var enepige. Havde derefter forskellige arbejder i Mørkøv inden hun i 1953 blev gift med Svend.

Svend besluttede at huset skulle bygges på to måneder og lavede de nødvendige aftaler med murer Jensen, Mørkøv og tømrer Jens Johansen, som han mente begge kunne overholde en aftale. Det gjorde de og huset var færdigt på to måneder for den nette sum af 17.000. Derefter malede og tapeserede Svend og Odette selv huset. Antagelig uden behov, anbefalede Bondestandens Sparekasse at tage et tredveårs kreditforeningslån på 7.000 kroner. I de 30 år pinte det både Svend og Odette at skulle tilbagebetale, med afdrag og renter, indtil flere gange lånets størrelse.

Kun i korte perioder har Svend været uden arbejde også fordi kun Svend kunne bruges når gårdejer Alfred Nielsen havde brug for en pålidelig arbejdskraft til diverse småopgaver, der uventet dukkede op. Svend var dog medlem af de ufaglærtes fagforening og havde derfor den lille røde bog, der skulle stemples når man gik til "kontrol". Det foregik hos Hans Larsen og Alma indtil det kneb for dem at holde orden i regnskabet. Så ovetog Bondo og Hedvig fagforeningsopgaven indtil det gik dem på samme måde med regnskabet.

Nu havde Svend fået nok af landbruget og dets lønninger og arbejdstider, hvor det stadig kneb for mange bønder at forstå de nye tider. Svend arbejdede et par år for murer Brandt i Svinninge. Derefter byggede han typehuse for Åge Pedersen, Holbæk i 10 år. Da Svend fornemmede nedgang i forrretningen og nedskæring af kørepenge holdt han op og påbegyndte som murerarbejdsmand hos firmaet Jensen i Mørkøv. Det varede i 15 år, men ophørte da murer Jensen værdsatte Svends enorme arbejdstyrke, men glemte at betale det ekstra, der var lovet.

Fagforeningen mente derefter at Svend som 60årig skulle på kursus i Jylland, så han kunne lære at blive murerarbejdsmand.

Da sagde Svend stop og gik på efterløn.

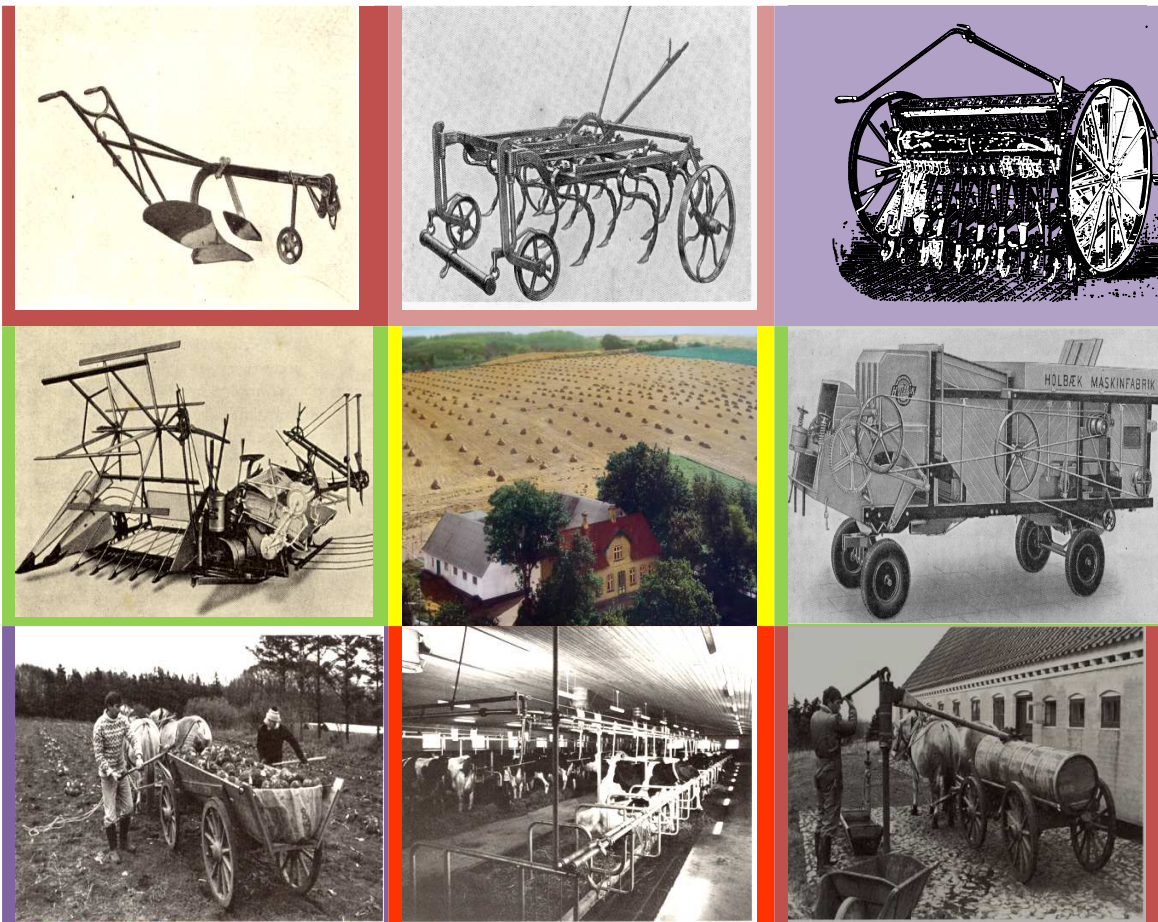
Det betød ikke at Svend og Odette stoppede arbejdslivet. I mange år arbejdede de begge med rengøring, have og markarbejde i mange forskellige hjem. Begge arbejdede med deltidsarbejde hos Egon og Birthe Nielsen på Lindholtgården og senere Birgittehøj. Det medførte også arbejde i København hvor Egon havde en stor trælasthandel og lejlighed.

I 10 år arbejdede Svend lejlighedsvis hos Jens Christensen, Skamstrupvej 34 med pasning af dyr, plantage og have når Jens var fraværende i udlandet. Et godt gensidigt tillidsforhold blev opbygget i de 10 år. Arbejdet ophørte da Svend som 80årig stadig mente, at han skulle føre an i det fysiske arbejde overfor Jens, der var 20 år yngre, og et par endnu yngre skovarbejdere. Svend fortsatte dog med havearbejdet, men uden konkurrence fra andre.

Et langt livs slidsomme fysiske arbejde tærer på "maskinen". Svends hofter kunne ikke mere. I mere end to år gik Svend med kraftige smerter og ventede på operation. Sundhedssystemet med start i lægehuset i Mørkøv mente det var helt rimelig i Svends tilfælde. Da smerterne blev uudholdelige bestilte Svend tid på et privathospital, blev opereret ugen efter og betalte selv af egen lomme (med hjælp fra hans to børn) 72.000 kroner som tak til det samfund han i 80 år havde støttet uden modydelse.

Mekanisering af landbruget

Der har til alle tider været forbedringer af landbrugets maskiner og redskaber. Store gennembrud var da jern kunne smedes og anvendes til redskaber og da opfindelsen af hjulet kunne lette transportopgaver og senere indgå som hjul af forskellig slags i roterende redskaber og maskiner.

Jens Falster-Hansen familien var fra 1910–1972 ejer af "Perlen", der efter datidens forhold var en pæn stor gård. Gården blev i alle årene dygtigt drevet med traditionel markdrift og husdyrhold og var tidlig med i mekaniseringen.

Knud Holmegaard Jensen familien var ejer af "Sørningegården" fra 1901, hvor farfar Hans P. Jensen forpagtede gården af Torbenfeldt Gods og frikøbte den i 1916. Knuds far Oluf H. Jensen overtog i 1944 og Knud overtog den i 1980. Fra 1951 fik gården navnet "Holmegården". Den er

at betragte som en middelstor bondegård, der samtidig drev maskinstation fra 1946 til midt i 1960'erne.

Ib Forman har i mere end 75 år arbejdet i mark og stald som elev, forvalter og bestyrer på store landbrug, mindre landbrug, som ejer af landbrug, på maskinstation og senest som forpagter af præstegårdens landbrug.

Alle tre personer har bidraget med deres erfaringer fra brug af de redskaber og maskiner, der gennem tiderne blev anvendt på de tre landbrug og de landbrug, hvor de i kortere eller længere tid havde deres virke.

De tre personers erfaringer har dannet grundlag for et særskilt temahæfte om: "Landbrugets redskaber og maskiner og deres funktion før 1970".

I dette hæfte gives der i det følgende derfor kun et kort sammendrag.

Jordtilberedning og såning:

Arden, hjulploven og senere svingploven har i generationer været starten på enhver jordbehandling. Inden vinterlægningen (vinterpløjningen) var der en forudgående kutivering med kultivatoren eller svenskharven for at komme frøkrudt og rodukrudt til livs. Den tidlige behandling om foråret var fældning med en granatharve efterfulgt af en mere dybdegående harvning med en howardsharve eller sæddækker. Sæddækkeren anvendtes også, som navnet siger, til at dække sæden, hvis den blev bredsået med hånd eller med en bredsåmaskine. Radsåmaskinen sikrede ensartet dybde og tildækning af sæden. Tilsidst blev der harvet let med en ukrudsharve og tromlet med ringtromlen.

Gødsning, sprøjtning og insektbekæmpelse:

I mange år var fast staldgødning, ajle, et fornuftigt sædskifte og hvidkløver de væsentligste ingredienser til bevarelse af jordens gødningskraft og frugtbarhed. Fast gødning blev indtil 1950'erne for det meste håndteret med håndkraft – både læsning fra mødding og spredning på marken. Ajlen blev håndpumpet fra ajlebeholderen til aljetønden, monteret på fastvognen. Fosfor og kalium kunstgødninger blev i stigende grad anvendt fra begyndelsen af 1900-tallet. De blev i starten spredt fra en kørende fastvogn. Senere blev tallerken sprederen brugt både til disse gødninger og til kvælstofgødninger, ofte Kalksalpeter og Chilesalpeter. Samgranulerede NPK gødninger og centrifugalsprederen, i stadig udvikling, har været i brug fra 1960'erne til i dag. Med et mindre hensigtsmæssigt sædskifte fra omkring 1960'erne blev der et stigende behov for kemisk bekæmpelse af ukrudt, insekter

og svampe. Marksprøjten-hestetrucken eller drevet ved håndkraft blev hurtigt afløst af traktormonteret sprøjter, der over en periode på 30-40 år har nået en meget stor præcision i dosering og ensartet spreddebælte.

Høst og tærskning:

Fra seglen og leen til høstning og plejlen til tærskning, har høst og tærskning gennemlevet en omfattende udvikling. Aflæggeren, slåmaskinen og selvbinderen medførte en betydelig lettelse i håndtering af det høstede korn, der lettere kunne transporteres og opbevares i lade og lo. På samme måde var der en udvikling fra plejlen, hesteomgangen, tærskemakinen til de moderne tærskværker og pressere. Kombinationen af de to systemer blev til mejetærskeren, der både høster og tærsker i een arbejdsgang.

Også høhøsten blev mekaniseret fra slåmaskinen, hesteriven, høryttre til presning og transport af høet.

Roer og ensilage:

Roer har alle dage været en yderst arbejdskrævende, men samtidig en god og højtydende afgrøde i sædskiftet. Hakning og udtynding har altid været med håndkraft, selvom der i 1960'erne var tiltag til mekanisk udtynding. Første hakning var både udtynding og lugning. Anden hakning var primært lugning af ukrudt. Aftopning og optagning var i mange år ved håndkraft. Med grønthøsteren kunne man aftoppe og læsse i een arbejdsgang. Derefter kunne roerne optages med maskinen roeoptager, der i løbet af 1960'erne blev forsynet med en transportør til læsning af roerne direkte på en ved siden af kørende vogn. Roetoppen blev som oftest ensileret i en tårnsilo eller plansilo. Selve roerne blev opbevaret i en roekule, der blev dækket med halm og jord for at holde roerne frostfrie og til rådighed for vinterfodring af køerne.

Stalden:

Indtil sidst i 1940'erne foregik næsten alt arbejde i stalden ved håndkraft. Trillebøren i forskellige udformninger blev brugt til transport og håndmalkning var stadig det mest almindelige. En stor lettelse var malkemaskinen monteret på en spand og senere med et rørsystem, der førte mælken direkte til en stor tank i mælkerummet. Trillebøren som transport blev efterhånden afløst af mekaniske fodringsbaner og udmugningsanlæg.

Mekanisk udmugning og fodring blev også indført i svinestalden. Hakkelsesmaskinen og seletøjet til arbejdsheste kom på "museum" efterhånden som heste blev en hobby for hovedsagelig byboer.

Håndredskaber:

Funktionelle håndredskaber blev udviklet og til stadighed forbedret gennem 1800 og 1900 tallene så de i videst muligt omfang opfyldte ergonomiske krav. Ikke desto mindre har de givet anledning til mange krogede rykke som følge af det hårde arbejde, der undertiden krævede manuel håndtering af mange tons hver dag for en mand.

Enhver gård havde også et værksted med håndværktøj, der viste at bonden meget ofte fungerede lejlighedsvis som murer, smed, tømrer, maler, mekaniker og andet håndværk. Resultatet vidnede om større eller mindre held, men som regel fungerede det. Det viste også lidt om de fleste bønders iboende økonomiske sans, der minimerede brug af professionelle håndværkere. På en gård var der desuden ofte akut opståede problemer, der krævede hurtig handling.

Overgangen til nutidens landbrug:

Beskrivelserne i det foregående bringer os til midten af 1960erne, hvor mekaniseringen i landbruget og dermed også i Skamstrup for alvor tog fart. Fra da af var heste stort set udelukket som trækraft i landbruget, heste som hobby blev mere udbredt. Traktorer og maskiner var i princippet en udvikling af noget der allerede var opfundet, men nøgleordet var stadig større og mere effektive maskiner og mere trækraft. Det ligger udenfor dette hæfte at beskrive i detaljer nutidens traktorer og maskiner. Men blot et par eksempler viser lidt om udviklingen. Traktorer med firehjulstræk og op til 400 HK, med rafinerede hydrauliske og computer-styrede systemer, kan løse alle trækraft -, løfte - og roterende opgaver. Store såsæt kan forberede, så og efterbehandle flere hektar i timen i een arbejdsgang. Roer aftoppes og optages med seks rækker ad gangen i een arbejdsgang og der køres op til tyve tons af marken ad gangen. Gulerødder og kartofler optages, renses for løs jord og lægges i transportkasser. Mejetærskere med op til 10 meters skærebord høster mange tons i timen. Malkemaskinen er erstattet med et robotstyret malkeanlæg. Det har krævet en enorm investering i maskinparken, der tynger voldsomt som en stor del af landbrugets gæld, hvis ikke jordtilliggende er stort nok til en optimal udnyttelse af maskinparken. Men det betyder også en enorm produktivitet pr. mand, der nemt kan være fem gange så høj idag som i 1950erne.

Landhusmoderens rolle i livet på landet

Ni personer har videregivet deres erfaringer om livet på landet fra 1920 til i dag. Disse erfaringer er i uforkortet form gengivet i et separat temahæfte med titlen:

Historier om landhusmoderens rolle og livet på landet

I Skamstrup og omegn fra 1920-2008

De ni personer er:

- 1.Valborg Petersens historie fra 1920erne
- 2.Katrine Holmegaard Jensens historie fra 1930erne
- 3.Ida Andersens historie fra 1940erne
- 4.Ida Jørgensens historie fra 1950erne
- 5.Inge Skovgaards historie fra 1960-1970erne
- 6.Jette Bachs rolle som moderne landhusmoder idag
- 7.Livet på kanten af Åmosen, som Henrik Gelting oplevede det.
- 8.Landbrug i Sørninge ved Annelise og Bent Petersen
- 9.En livshistorie, der når vidt omkring, af Ruth Sørensen

Som titlen anfører har husmoderen haft en rolle i landbruget og livet på landet. Historierne viser at denne rolle har været af meget stor betydning og sandsynligvis afgørende for at bonden kunne fungere overhovedet. Alle ni historier viser klart at husmoderen var hovedansvarlig for en økonomisk husholdning baseret på hjemmeproducerede råvarer, brug af egen arbejdskraft til de mangeartede opgaver, ledelse af den unge pige i huset, børneopdragelsen, servicering af husbond på alle måder, socialisering med familie, naboer og venner samt undertiden medhjælpende hustru i bedriften og ansvarlig for gårdens regnskab.

Historierne viser også til en vis grad, at på trods af mekanisering i husholdningen, kvindefrigørelse og arbejde udenfor hjemmet er ovennævnte rolle bibeholdt i et vist omfang.

Alle historierne vidner om særdeles stærke kvinder, der på forhånd var uddannet til ovennævnte opgaver i deres hjem, eller meget hurtigt på godt og ondt lærte at påtage sig ansvaret og i et enkelt tilfælde brugte barndommens lære i det videre liv udenfor landbruget.

De tre første historier fra mellemkrigstiden er ret ens i beskrivelse af de daglige gøremål året igennem.

Mindst tre daglige måltider året igennem skulle serveres til tiden for husbond, karle piger og børn.

Tøj til børn skulle syes og familiens tøj skulle lappes og stoppes.

Et par gange om måneden var der storvask med kogning af hvidt tøj gnidning på vaskebrædt, skyldning i flere hold rent vand, stivning af skjorter m.m, vridning og ophængning til tørring. Efterfølgende var der strygning og rulning.

Flere gange om året var der slagtning med efterfølgende partering og forarbejdning, så kødet kunne opbevares som saltet eller røget og senere som frossent.

Havearbejdet var som oftest husmoderens opgave. Urtehaven og frugthaven var grundlaget for en næringsrig kost også i vinterhalvåret.

Det betød syltning og henkogning af grøntsager, bær og frugter hele sommeren igennem.

Et par gange om året var der hovedrengøring hvor alt blev rengjort og skuret, med efterfølgende fernisering af gulve.

Ida Andersen slutter sin historie med:

" Der var meget arbejde ved alting dengang, men der var nu også megen hygge ved at være så mange om det. Efterhånden som børnene voksede op, var de jo med og senere kom børnebørnene og gav deres bidrag. Selvom høsten efterhånden var blevet nemmere, var der mange ting de kunne hjælpe med til. Halm eller hø skulle læsses, køres ind, lægges på transportøren, tages fra på høloftet, slæbes videre hen over gulvet og derefter stables på plads. Ikke at forglemme, at de flittige, skulle forkæles med mad, kaffe, saftvand, æbler og blommer.

Et af mine for længst voksne børnebørn, sagde for nylig, at det ikke kunne være nær så sjovt, at høste nu om dage, hvor det hele er så mekaniseret og overstået på et par dage".

Konernes job i 50'erne var at være med ved morgenmalkningen, da hun måtte overtage en del af karlenes arbejde. Der var ikke penge til at betale en karl længere.

Priserne på fødevarer begyndte at sakke bagud i forhold til andre priser. Det betød, at bønderne strejkede i 1963 ved at hælde mælken på møddingen. Strejken varede i over en uge. Der kom ingen penge ind under strejken, så de innovative fik sat en mindre smørproduktion i gang. Jeg skummede fløden af mælken og hældte fløde og kærnemælk i vaskemaskinen og lavede smør på den måde, som kunne sælges lokalt. Der kom heller ingen skummetmælk hjem fra mejeriet. Det var hvad man brugte til at fede svin og kalve op med. Der blev ikke brugt tilskudsfoder dengang. Men skummetmælken kunne ikke erstattes af den rene sødmælk, da den var alt for fed. Man blandede mælk og vand for at levere den rigtige blanding, så dyrene ikke fik tyndskid. Ofte fik man lige så mange liter skummetmælk retur fra mejeriet, som man havde leveret sødmælk.

Andelsbevægelsen, eller fælleseje, var meget udbredt. I Skamstrup var der en fælles vaskemaskine - en Ferm. Der var 8-10 husholdninger om en vaskemaskine, og man havde den til rådighed tre dage om måneden. Maskinen, som jeg var med i, blev købt først i 1950'erne, men de fælles vaskemaskiner holdt helt op i 60'erne, hvor det blev mere almindeligt at få sin egen maskine.

Jeg købte en brugt maskine i 1959 fra en dame, som arbejdede på NVE - der havde nogle særdeles fordelagtige tilbud til deres medarbejdere.

Det betød, at NVE's medarbejdere på den måde kunne finansiere en ny maskine ved at sælge den "gamle" maskine til en god pris.

Den første vaskemaskine varmede ikke vandet. Vandet blev varmet i bryggerkedlen og hældt over i maskinen, som så skubbede tøjet frem og tilbage. Det var en kolossal arbejdslettelse. I 1966 fik jeg en hel ny Hower, der selv kunne varme vandet.

Andelsfrysehuset, som man stadig kan se resterne af ved vejen ned til Skamstrupvej 82, blev oprettet efter krigen. På den måde kunne folk fryse ned - særligt kødvarer. Erik var i en kort periode formand for frysehuset, men folk glemte ofte deres nøgle. Til sidst blev han så træt af renderiet, at han i 1961 købte en hel ny fryser, Atlas på 300 liter. Den fungerer endnu. Prisen var 2.500 kr., så den blev købt på afbetaling. 50 pct. i udbetaling og resten over seks måneder. Det var rentefrit at låne på afbetaling, og i det her tilfælde var det elektrikerens, som havde service på frysehuset, der også leverede fryseren og klarede finansieringen.

I foråret 1956 blev jeg medlem af husholdningsforeningen i Skamstrup. Husholdningsforeningen var primært for gårdmandskonerne. Foreningen holdt sit årlige vinterarrangement med spisning i forsamlingshuset, og første gang jeg var med til fællesspisningen var der over 80 deltagere. Frederikke lavede mad på brændekomfuret, som stod i hjørnet ind til den store sal, da der var fælles skorsten med kakkelovnen i salen.

Alle de kvinder, der arbejdede hjemme, fik på den måde noget socialt samvær og kunne komme hjemmefra, uden at mændene gik og pustede dem i nakken. Der blev lavet årlige udflugter, hvor Karen og Svend i Skellingsted kørte for dem. Efter sigende var det årets højdepunkt.

Husmandskonerne kom næsten aldrig i husholdningsforeningen.

Ida Jørgensen konkluderer ved slutningen af 1960'erne:

" Husholdningsforeningen tabte sin betydning, da kvinderne enten af lyst eller nød kom ud på arbejdsmarkedet sidst i 1960'erne".

Inge Skovgaard Kristensen kom oprindelig fra en landbofamilie fra Torbe ved Eskebjerg. Hun blev gift med Erik Skovgaard Kristensen i 1962 og boede indledningsvis på Rødegaard i Skellingsted. Erik og Inge overtog Skovgaard i 1964 og flyttede ind på gården 1968. Inge har således været tovholder for landbohusholdningen på Skovgaard i Skellingsted fra 1968 til år 2000.

Modsat de fleste andre bønderkoner havde Inge ikke ung pige i huset. Hun klarede selv husholdningen med lidt ekstra hjælp til rengøring og ved slagtning. Desuden fik Inge alle moderne hjælpemidler som røremaskine, vaskemaskine, fryser og opvaskemaskine.

Der blev slagtet tre gange om året så kød, der sammen med produktionen fra en velplejet urtehave bidrog med de fleste råvarer til husholdningen.

Der var tre karle på kost og tre børn, der skulle i skole i Mørkøv.
En typisk dagsrytme var:

Stå op kl. 6.00
Morgenmad 7.30
Sende børn til skole i Mørkøv
Middag kl. 12.00
Kaffe efter middag kl. 13.00
Aftensmad kl. 18.00

Allerede fra 1967 og indtil 1994 var Erik optaget af organisationsarbejde, der ofte medførte rejser og fravær fra gården. Selv med en stabil og pålidelig medhjælp i landbruget måtte Inge ofte deltage i beslutningsprocesser vedrørende driften. Desuden stod hun for kassebog til regnskabet og udbetaling af løn til medhjælperne. Inge og Erik bor stadig på Skovgaarden med mindre ansvar for den daglige drift og husholdning, men stadig med lejlighedsarbejde i driften, pasning af børnebørn og rejser til steder, der af tidnød ikke tidligere var muligt at besøge.

At være "Landmandskone" anno 2011!

At beskrive hvordan det er at være "Landmandskone" anno 2011 har voldt mig nogle hjernekvæler!

Dette fordi jeg i det daglige ikke ser mit liv som værende bemærkelsesværdigt anderledes end mine kollegers i byen – jeg har bare længere til alting!

OG DOG!

Vi bor på en gammel bondegård, som i det forrige århundrede ansås for at være en stor gård med plads til at have karle og piger ansat. En gård som brødfødte mange mennesker og hvor madmor og bonden var hjemme hele dagen! 40 ha. som mange kunne leve af!

Nu driver vi de 40 ha. som et deltidslanbrug med planteavl, fedekvæg og frilandsgrise. Og begge har vi arbejde ude af huset! – Det skal siges at jeg ikke er landmand – har bare giftet mig med en!

Når jeg står op om morgenen så går jeg ikke og tænker på at jeg bor på landet og er landmandskone.

Jeg har min familie at tage mig af og mit fuldtidsjob at passe. Der skal laves mad, huset skal gøres rent, haven skal passes, der skal køres til fritidsinteresser, og alle disse daglige rutiner er jo ikke anderledes end hvis jeg havde boet i et parcelhus i byen.

Når døren lukkes er hverdagen den samme! Men når de åbnes.....

Så er der jo lige det, at når en ko har svært ved at kælte (altid sent om aftenen eller midt om natten) så træder jeg til i gummistøvler og tophue

for at hjælpe. Er grisene svære at fange, når de skal til slagting, så kommer gummistøvlerne frem igen. Skal der stables halm, så gør vi det. Og så er der jo lige et regnskab, salg af kød osv.osv. som der skal laves (Sjovt nok altid sidst på aftenen når børnene er lagt i seng)!

Det sker nok ikke på "Lærkevej" – selvom der også skete mærkelige ting!

Her er der højt til loftet, frisk luft, langt til naboerne og skal vi ud af huset, er vi afhængige af en bil.

Men hverdagen er ikke "Morten Korch'sk" med tid til madkurve i halmballerne m.m. - Det er kun i høsten at maden af og til nydes på marken. Dette ikke kun af lyst, men mest for at udnytte tiden bedst muligt! – Det er jo et liv som er meget vejrafhængigt!

Dog er det herligt, når jeg står og skræller kartofler, at se på en udsigt fra køkkenvinduet som viser køer der går og gumler på græs, grise der tryner jorden eller frodigt korn der bølger i vinden!

DET er afslappende og burde være enhver forundt☺

Med hilsen og god forståelse for det nutidige danske landbrugs besværligheder,

Jette Bach, "Perlen", Skamstrup

De sidste tre bidrag:

7.Livet på kanten af Åmosen, som Henrik Gelting oplevede det.

8.Landbrug i Sørninge ved Annelise og Bent Petersen

9.En livshistorie, der når vidt omkring, af Ruth Sørensen

Supplerer de foregående seks indlæg og beskriver opvækst og de sociale og familiere netværk, der var typiske for landbofamilier. De tre bidrag kan læses i deres fulde ordlyd i temahæftet. " Historier om landhusmoderens rolle og livet på landet i Skamstrup og omegn fra 1920-2008".

Uddannelse af landbrugets udøvere.

I de gode gamle dage - ja, faktisk indtil midt i 1960erne - var den danske landmands faglige uddannelse ikke underlagt særlige krav fra myndighedernes side. Ligesom landbrugsbedrifterne meget ofte gik i arv fra far til søn, blev den fremtidige selvejer i vid udstrækning indført i landmandsfærdighederne på den fædrene gård, efterhånden dog mere og mere suppleret med uddannelse på andre gårde - i nogle tilfælde også i udlandet. Unge på landet, hvis forældre havde en mindre bedrift, kom i de fleste tilfælde "ud at tjene bønder", når de var færdige med folkeskolen eller realskolen. Det samme var også ofte tilfældet med arbejderbørn i landdistrikterne. De som ikke havde mulighed for eller lyst til at erhverve et landbrug gik måske i mesterlære hos en lokal håndværksmester.

Foruden den praktiske erfaringsopsamling ved arbejdet på forskellige landbrugsbedrifter blev - og bliver stadig - folkeskoleuddannelsen ofte suppleret med ophold på en folkehøjskole og/eller landbrugsskole for at få den teoretiske ballast nødvendig for landmandsgerningen. Mange højskoler havde tidligere en vis portion landbrugsundervisning som valgfrit fag ved siden af de mere dannelsesmæssige og samfundsorienterende fag.

Landbrugsskolernes undervisningstilbud var typisk 5 eller 6 måneders grundkursus og suppleredes af mange med tre måneders driftslederkursus. De fleste landbrugsskoler har tilhørende landbrugsbedrift som indgår i undervisningen ved udarbejdelse af fodringsplaner, markplaner, vedligeholdelse af landbrugsmaskiner etc.

Ovennævnte uddannelsesmønster er også gældende for de landmænd som har drevet og måske stadig driver landbrugene i Skamstrups omegn. Særlige faginteresser såvel som størrelse og beskaffenheden af jord og bygninger giver naturligvis tydelige variationer i driftsformerne på de enkelte landbrug, men følgende tre "landmandsliv" giver et godt billede hvordan den generation landmænd der nu har nået pensionsalderen forberedte og tilrettelagde deres faglige fremtid.

Født i 1940. Folkeskole (kun undervisning hveranden dag) suppleredes efter fire skoleår med realskole uddannelse. Medhjælper hjemme i et år og derefter karl på en kvæggård på Bornholm et år. Igen hjemme indtil aftjening af 16 måneders værnepligt. Fra november 1962 gennemførtes ni måneders landbrugsskolekursus på Korinth landbrugsskole. Igen et par år som medhjælper hjemme og derefter forsøgsassistent ved Statens husdyrbrugs forsøg på Faurholm og Trollesminde ved Hillerød. Som nygift blev han forsøgsassistent ved planteforædlingen på Tystofte forsøgsstation ved Skælskør, hvor også hans kone arbejdede på laboratoriet. I 1969 overtagelse af fødegården (50 ha.) som han drev indtil 1981.

Født i 1939. Folkeskole og ophold på efterskole hvorefter han var medhjælper dels hjemme og på en nærliggende gård indtil aftjening af værnepligt samt frivillig udstationering i Gaza (i alt 27 måneder) Derefter 6 måneders højskoleophold på Askov efterfulgt af pladser på to gårde (Samsø og Sydjylland) Den teoretiske ni måneders landbrugsuddannelse gennemførtes på Høng Landbrugsskole. Arbejdede derefter på to gårde på Sorø kanten og på Store Frederikslund. Her skabtes interessen for pelsdyravl som han i 1966 begyndte hjemme og fortsatte med da han i 1978 overtog fødegården. (34 ha.) Minkbestanden var på det højeste på 500 tæver. Han havde ved siden af de hjemlige gøremål forskelligt arbejde for Pelsdyravler foreningen. I 2003 bortforpagtede han jorden og ophørte minkavls arbejdet.

Født 1919. Folkeskole og senere eksamen fra Jyderup Realskole. Derefter var han medhjælper hjemme og på forskellige gårde, først i Sønderjylland senere på Sjælland. Han var mest tiltalt af arbejdet på de større landbrug og havde forvalter pladser på Nysø og Flensborggården. De 9 måneders landbrugs skoleophold gennemførtes på Tune. Senere – efter giftermål - var han bestyrer på Tømmerupgården , men i 1952 købte han eget landbrug ved Bennebo. Det solgte han igen i 1959 for at overtage en forpagtning i Skamstrup som han drev i 40 år indtil pensionering i 1999.

Opdatering og a-jourføring af den faglige viden.

Både i de unge år og senere som selvstændige landmænd er mulighederne for a-jourføring af faglig viden og praktisk kunnen tilstede. I de unge år tilbyder foreningen Unge Landmænd dels teoretiske (oftest en dags) kurser dels pløjekonkurrencer, undervisning i marksprøjtning og lignende. Senere opdaterer de selvstændige landmænd deres faglige viden ved Landbo- og Husmandsforeningernes mark- og staldvandring, regnskabskursus og faglige foredrag om fodring gødsning etc. I de senere år har orientering om EU's landbrugsregler og miljøforordninger spillet en stedse stigende rolle. De landøkonomiske foreninger havde indtil midten af 1980'erne lokale afdelinger i Skamstrup/Mørkøv området. Disse foreninger tog i 60'erne initiativ til afholdelse af flere møder og to studiekredse om landbrugets organisationsforhold . En studiekreds med titlen "Sagnet mens tiderne skifter" som var udarbejdet af Landbrugets Kursus og Konferenceudvalg med henblik på debat om den påkrævede rationalisering af bl.a. landbrugets produktionsforeninger, blev gennemført i Skamstrup forsamlingshus. Bølgerne-pro et contra-om fusioneringbestræbelserne indenfor mejeri- og slagteridrft gik højt, forståeligt nok efter nylig lukning af Skamstrup Skole og Skamstrup Andels Mejeri.

Nutidens landbrugere:

Først i 1960'erne blev der indført en systematiseret uddannelsesordning for landmænd. Ordningen som medførte krav om tilegnelse af DET GRØNNE BEVIS hvis den unge landmand ønskede at erhverve egen bedrift på mere end 30 hektar. Regelsættet for landmandsuddannelsen er ændret i takt med indvundne erfaringer og består nu af to moduler: 1) 12 måneders praktik + ophold på landbrugsskole i 2 + 5 måneder og 2) 17 måneders praktik + 6 måneders skoleophold. Efter overstået eksamen udstedes bevis som faglært landmand. Opnåelse af grønt bevis kræver dog yderligere 6 måneders landbrugsskole ophold. Praktik perioderne foregår hos forud godkendte landmænd.

Min landbrugsuddannelse:

Jeg startede på Høng landbrugsskole i 1996, på et 2 måneders ophold, hvor vi blev introduceret til landbruget. Nogle fik traktorkørekort, andre var ude for at opleve landbruget for første gang.

Derefter var jeg i praktik i 12 måneder på en ejendom med både grise og markbrug.

Så skulle jeg på næste skoleophold på 5 måneder, som jeg valgte at tage på Lundby landbrugsskole mellem Næstved og Vordingborg, hvor vi havde mange praktiske fag, samt sikkerhed og førstehjælp.

I 1998 startede jeg så på næste praktikperiode på 22 måneder, hvor jeg også valgte at arbejde med grise og markbrug. På dette tidspunkt havde jeg fået lidt mere erfaring, og kunne derfor bruge nogle af de ting vi havde lært på skolen, i det praktiske landbrug.

Faglært landmand, som det sidste skoleophold hedder, tog jeg igen på Høng landbrugsskole, opholdet varede 6 måneder, og blev afsluttet med en eksamen og med tildeling af faglært bevis.

Derefter var jeg ude at arbejde i tre år, før jeg valgte at læse til agrarøkonom på Næsgaard Landbrugsskole på Falster, hvor der blev lagt meget vægt på økonomi og ledelse. Uddannelsen var primært med henblik på skulle have egen bedrift, eller arbejde som driftsleder på en større bedrift. Uddannelsen varede i alt 24 måneder, og var afsluttet i 2005. Siden har jeg haft job som driftsleder på en svine og planteavlsejendom.

Lars Arleth

De systematiske uddannelseskrav har mange årsager. De er nødvendige på grund af fødevareproduktionens stedse stigende kompleksitet som internationale – især EU – regler medfører. Miljøkrav, dyrevelfærd og andre ordninger skal være velbekendte når den landmandsuddannede bliver ansvarlig for egen produktion. Den vekselvirkning som der også var tidligere mellem praktik og teoretisk uddannelse er nu fast indbygget og af stigende nødvendighed, da en stor del af de der søger landmandsuddannelsen, ikke har baggrund i erhvervet. Der færdiguddannes ca. 1000 landmænd årligt. Både før og nu er det overordnede krav, at der uddannes til ansvar og til en selvstændighedskultur. Boksen på side 60 er den landbrugsuddannelse Lars Arleth har gennemgået og beskrevet af ham selv.

En landbrugsuddannelse i dag:

Uddannelsen til landmand er i dag lavet om, så den består af tre skoleophold på hver fem måneder, samt to praktikophold på godt to år. På den måde har man stadig både den teoretiske og praktiske viden omkring landbruget. Uddannelsen er også ændret, så man ikke behøver og have arbejdet både med dyr og mark, men man kan specialisere sig i hvad man har interesse for.

Derefter kan man vælge at læse videre som driftsleder eller andre videregående uddannelser indenfor landbruget.

Landbruget fremover

Seks yngre landmænd fra Skamstrup mødtes i januar 2011 til en uformel drøftelse af landbruget fremover.

De seks driver landbrug fra under 20 ha. til 320 ha. Eet er fuldtidslandbrug. De andre fem drives som deltidslanbrug, hvor den hovedansvarlige for driften arbejder i varierende grad udenfor landbruget. Fire ægtefæller fra de seks landbrug arbejder udenfor landbruget.

Eet landbrug er specialiseret i svineproduktion; eet er godkendt som økologisk landbrug med alsidig husdyrproduktion; eet er under etablering som fritidslanbrug og de øvrige tre har planteproduktion og begrænset husdyrhold.

Følgende punkter var grundlaget for mødet:

- Den nye landbrugslov
- Ejerformer og ejerskab – er vi på vej til tilstande som i 1750, hvor landbrugsjorden var ejet af andre end dem der arbejdede og drev brugene?
- Ressourceforbrug, miljø og naturbevaring samt dyrevelfærd og –etik
- Produktkvalitet og mangfoldighed
- Organisation, konsulenttjeneste, landbrugspolitik og subsidier
- Dansk landbrug og markedet i en globaliseret verden
- Andet

Drøftelserne bevægede sig frit på tværs af de forskellige punkter, men med en god dækning af alle.

Drøftelserne bar præg af at "udviklingen" bestemmer fremtiden, uden at nå frem til visionære ideer om hvad "udviklingen" er. Hvis denne "udvikling" er forkert vil finanssektoren, konkurer og markedet fremtvinge de nødvendige ændringer.

Det første ubesvarede spørgsmål:

"Hvis denne "udvikling" er forkert, kan den i så fald undgås eller skaderne minimeres ved rettidig ændring af strukturelle eller produktionsmæssige forhold?"

De fremlagte synspunkter tyder på at ingen af de fem mødedeltagere med deltidslanbrug forventer at blive fuldtidslandmand under de nuværende økonomiske forhold og muligheder i landbruget.

Man var ikke fuldt informeret om den nye landbrugslov, vedtaget i foråret 2010. Denne lov betyder færre begrænsninger i ejerskab, størrelse af landbrug og husdyrhold og bopælspligt. Den generelle mening var, at når danske statsborgere frit kan købe og drive landbrug og anden fast ejendom i udlandet, må den samme mulighed gælde for udenlandske statsborgere i Danmark. Fra andre instanser (EU, miljø m.m) vil der stadigvæk være begrænsninger vedrørende dyrkning og husdyrhold.

Ejendomspriser, gæld og sandsynlige rentestigninger, der ikke harmoniserer med afkastet fra traditionel landbrugsproduktion gør det vanskeligt – måske umuligt for unge landmænd at etablere sig som selvejende fuldtidslandmænd. Omvendt giver den nye lov mulighed for tilførsel af nødvendig kapital til landbruget, selvom der var skepsis om landbruget som attraktivt investeringsobjekt for tiden. Flere mente at landbrugets rådgivere og diverse finansinstitutioner havde medansvar for landbrugets omfattende gæld.

Der var generel enighed om at dansk landbrugs fremtid ikke skal være produktioner, der kan foregå ligeså godt og billigere andre steder i verden. Desuden begrænser traditionsbundne spisevaner i vesteuropæiske lande muligheden for traditionel dansk landbrugseksport til disse lande.

Det betyder at nicheproduktion er løsningen, men uden at komme nærmere ind på hvilke nicher, der kan komme på tale. Der var ikke en tro på at man, som for ca. 130 år siden, kan markedsføre et "brand" som dengang med lurmærkedet smør og dansk bacon o.s.v.

Det andet ubesvarede spørgsmål er:

?Hvad kunne være dansk landbrugs muligheder i en verden med stigende behov for fødevarer, en stærk stigende efterspørgsel af kvalitets og luksusvarer fra en voksende middelklasse og ny-rige, også udenfor vesteuropa (specielt Østeuropa, Asien og U.S.A).

Der var enighed om at dansk landbrug stadig har en vis anerkendt førerposition indenfor veterinærkontrol, fødevarerkontrol og et generelt højt uddannelses- forsknings – og rådgivningssystem med effektive forbindelser mellem de tre sidsnævnte. Alt i alt et godt grundlag som aktør i et globaliseret marked.

Drøftelserne tyder på at afstanden fra den enkelte landmand til diverse beslutningstagere er blevet større efter sammenlægninger af lokale landboforeninger og koncentration af andelsvirksomheder i meget store enheder. Selvom disse store virksomheder stadig er ejet af landbruget er afstanden til det enkelte medlem meget stor. De få landmænd i bestyrelsen varetager antagelig medlemmernes interesser, men har

måske ikke de tilstrækkelige kompetencer, som bestyrelsesmedlemmer i så store virksomheder. Et af hovedprincipperne i andelsbevægelsen er på retur på den måde, at mindre landbrug nu betaler betydeligt mere for deres grovvarer og får mindre for deres produkter end store landbrug.

Desuden er landbruget blevet en mindre spiller i politiske, økonomiske og markeds-mæssige forhold. Det giver sig udtryk i direktiver og love, der ikke altid er i landbrugets interesse. En magtfuld detailhandel medvirker til lave fødevarerpriser til producenterne og en kvalitet, der prismæssigt svarer til det danskerne som forbrugere er villige til at betale for fødevarer, der ikke altid svarer til den kvalitet råvaren fra landbruget har.

Det giver tilsyneladende en følelse af mangel på sammenhængskraft og en reduceret medbestemmelse. Resultatet synes at være at den enkelte landmand i højere grad er blevet individualist. Det betyder at landbrug fremover vil tage vidt forskellige former, hvor den enkeltes kreativitet, forretningssans og initiativ vil beslutte om størrelse af bedrift, nicher, produktionsformer og dermed rentabilitet.

Sidste ubesvarede spørgsmål er:

?kunne nogle af fordelene ved fordums fællesskaber og sammenhængskraft gennem lokale foreninger og andelsforetagener genskabes ved nye former for samarbejde og fællesskaber – eller såkaldte "fælledskaber"?